

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
AK. GOD. 2013./2014.

Mia Fadić

Analiza ženskog lika u Disneyevim crtićima

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Branka Galić

Zagreb, 2014.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. SPOL I ROD	5
3. RODNE RAZLIKE	8
3.1. Funkcionalistička paradigma	8
4. RAZVOJ RODNIH ULOGA KOD DJECE	9
4.1. Psihoanalitička teorija	10
4.2. Teorija socijalnog učenja	11
4.3. Kognitivno – razvojna teorija	12
4.4. Teorija spolne sheme	13
5. ODNOS ŽENA I MUŠKARACA.....	15
6. PRIKAZ ŽENE I MUŠKARCA U MEDIJIMA	16
7. UTJECAJ MEDIJA NA DRUŠTVO	16
8. ULOGA DJEČJE KNJIŽEVNOSTI	19
9. ANALIZA DJEČJE KNJIŽEVNOSTI	20
10. WALT DISNEY KOMPANIJA	22
11. DIZNIZACIJA DRUŠTVA	22
12. DISNEY I RODNE ULOGE	23
13. O TEMI	24
14. ANALIZA CRTANIH FILMOVA	28
14.1. Snjeguljica i sedam patuljaka	28
14.2. Pepeljuga	33
14.3. Uspavana ljepotica	37
14.4. Mala sirena	40
14.5. Ljepotica i zvijer	45

14.6. Princeza i žabac	49
14.7. Merida hrabra	52
14.8. Enchanted (princ Edward)	56
15. RASPRAVA	59
16. ZAKLJUČAK	63
17. LITERATURA	65

1. UVOD

Spol je skup anatomskih, fizioloških i psiholoških obilježja koja ljude dijeli na muškarce i žene. S obzirom na njega pripisane su im određene rodne uloge. Rod je društveno konstruirana definicija muškarca i žene, a rodne uloge su određene shvaćanjem zadataka, djelovanja i uloga pripisanih muškarcima i ženama, kako u društvu, tako i u javnom i privatnom životu. U zapadnom društvu postoje stereotipne rodne uloge žena kao majki i domaćica, a muškaraca kao glavnog, odgovornog i nadređenog ženi. Stereotipne vrijednosti su one koje se uvijek ponavljaju na isti način, označavaju rutinu i uvijek isti postupak. S obzirom na njih postoji i rodna razlika odnosno rodna nejednakost. Zbog nje su se žene diljem svijeta marginalizirale i smatrale manje vrijednima od muškaraca.

U predpatrijarhalnim društvima žene su bile subjekti znanja, autorice, pjesnikinje, filozofkinje, kreatorice mitova i legendi u svim poznatim društvima. „Kao vladarice, ratnice i znanstvenice pojedine žene su samim svojim postojanjem dovodile u pitanje patrijahalni rodni poredak i odnose moći u velikom broju društava, tokom cijelokupne zabilježene ljudske povijesti. Sudjelovanje žena u javnom životu društvene zajednice bilo je pravilo a ne izuzetak. Međutim sve te inicijative se po pravilu smatraju „protofeminističkim“ zbog jednostavnog razloga što im je nedostajala masovnost. Pojavom patrijahata, koja se po najčešćim ocjenama zapadnog društva dogodila prije pet tisuća godina, preokrenulo se sudjelovanje žena u javnom životu zajednice te su one od tada marginalizirane.“¹ Ne pojavljuju se u javnom i političkom životu, ne mogu donositi nikakve važne odluke. Ovisi o muškarcu i jedina zadaća im je da se brinu za kuću i djecu. Smatraju se sposobne jedino za kuhanje, spremanje i odgajanje. Ako su i zaposlene, imaju manje važne položaje od muškaraca i manje plaćene poslove. Međutim u 19.st, točnije 1948.g. stvari se polako mijenjaju time što je u Seneca Falls u SAD-u održan prvi skup o ženskim pravima na kojem je donešena Deklaracija o pravima i osjećajima (Declaration of Sentiments). „Žene su u Deklaraciji tražile pravo raspolaganja svojom imovinom, starateljstvo nad djecom u slučaju razvoda, proširene mogućnosti razvoda braka, bolji pristup obrazovanju i mogućnost zaposlenja i naravno, pravo glasa. Amerikanke, svojim glasnim traženjem ženskih prava postaju uzor Europlankama, koje tek organiziranu borbu počinju 60-ih godina 19.st. u Engleskoj.

¹ Milojević I. Tri talasa feminizma, istorijski i društveni kontekst. // Milojević, I., Markov, S. (ur.) Uvod u rodne teorije. Novi Sad: Mediterran Publishing, 2011. Str. 27

Tada dobivaju pravo glasa na najnižem nivou, u općinama.“² Samim time započeli su feministički pokreti i borba žena za jednaka prava.

U današnjem modernom društvu neravnopravnost spolova je smanjena, ali još uvijek vidljiva. Sveprisutni mediji karakteristični za novo razdoblje vrše ogroman pritisak i utječu na društvo. Prezentiraju im određene obrasce ponašanja, odnos muškaraca i žena te na kraju i rodnu nejednakost. U radu ćemo istražiti teorije koje objašnjavaju nastanak rodne nejednakosti. Također ćemo prikazati na koji način djeca usvajaju svoje rodne uloge i što na njih najviše utječe. Mediji u tome imaju ogroman utjecaj počevši od dječje literature pa sve do crtanih filmova. Kratko ćemo se osvrnuti na analizu bajki općenito, a kasnije ćemo obraditi Disneyeve crtane filmove. Upravo su glavni ženski likovi iz tih crtanih filmova oni koji su danas najpoznatiji i prema kojima se djevojčice diljem svijeta ravnaju. Zbog toga se taj fenomen popularno naziva efekt „Disneyeve princeze“. Nameću im se obrasci ponašanja, odijevanja i općenito određene rodne uloge. Žene se diljem svijeta pokušavaju odmaknuti od tih strogo određenih rodni uloga kao majki i kućanica, te se izboriti za svoja prava. Analizom ženskih likova u Disneyevim crtićima prikazat ćemo koje se to rodne uloge uče naše najmlađe i koliko to ima utjecaja na njih i njihovo daljnje ponašanje.

² Matotek, V. Prava žena kroz povijest : Pregled povijesti i borba za ženska prava. // Hrvatski povijesni portal. URL: <http://povijest.net/v5 teme/zenska-povijest/2010/borba-za-prava-zena/> (6.5.2014.).

2. SPOL I ROD

Društvena i zakonska klasifikacija bioloških karakteristika koja dijeli osobe na samo dvije kategorije (muškarca i ženu) je spol. Određen je kod samog začeća, spajanjem muške i ženske spolne stanice. Odlučujuće za spol je dvadeset i treći par kromosoma: kombinacija XX označava ženski spol, dok XY označava muški spol. Sam pojam spola označava određene biološke, fizičke, anatomske razlike među ljudima. Spol se razlikuje po primarnim i kasnije, više ili manje izraženim, sekundarnim karakteristikama. Među prve karakteristike podrazumijevamo spolne organe (unutarnje i vanjske), dok se pod utjecajem hormona u pubertetu mijenjaju sekundarne karakteristike pod kojim podrazumijevamo oblik tijela, visinu, količinu dlakavosti po tijelu, grudi kod žena itd. Spol se usko povezuje sa rodom što je zapravo stereoptip i ne mora nužno značiti da ako imamo ženske spolne organe da se osjećamo kao žena, ili ako imamo muške spolne organe da se osjećamo kao muškarac.

„Rod je kategorija za podjelu ljudi. Odnosi se na razmišljanja, objašnjenja, pretpostavke, ponašanja i djelovanja koja proizvode razlike između žena i muškaraca. Sve što kategorizira ljude je rod, bilo izgled ili geste, biologija ili psihologija, hormoni, uloge, genitalije, bilo što..“³

Kategorija roda sastoji se od nekoliko aspekata:

- rodne odredbe (popularno zvane spol)
- rodne uloge
- rodnog identiteta
- rodnog pripisivanja

Rodna odredba (spol) odnosi se na ono što doktor kaže da smo prilikom rođenja. U većini kultura to su M ili Ž oznake, i obično su određene prisustvom (muški spol) ili nedostatkom (ženski spol) penisa.

Rodne uloge su zbroj svih karakteristika, načina ponašanja, obaveza i očekivanja koja se pripisuju pojedinom rodu. Rodne uloge usko su povezane i sa stereotipima koji su često u funkciji reproduktivnih uloga muškarca i žene.

³ Rodne uloge i identitet. // SeZaM. URL: <http://www.sezamweb.net/hr/rodne-uloge-i-identitet/> (6.5.2014.).

Rodni identitet odgovara na pitanje: "Da li sam ja žena ili muškarac ili nešto sasvim drugo?" Mnogi ljudi o ovome ne razmišljaju puno, već dozvoljavaju da njihov spol znači i njihov rodni identitet. Ali identitet je osobna stvar: to je ono što osjećamo da je naš rod u nekom određenom trenutku. Naravno, taj osjećaj može biti pod utjecajem bioloških faktora s naljepnicom "made in Culture". Ovdje mislimo na razna kulturološka uvjerenja koja priče i ideje o tome što "muškarci" i "žene" jesu, što rade i što se od njih očekuje prikazuju kao prirodna i univerzalna. Osjećaj da smo nekog roda može isto tako imati veze i s našim seksualnim fantazijama, ili sa sklonošću prema nekoj ulozi. Postoji isto toliko dobrih razloga za imati ili za izabrati rodni identitet koliko postoji i ljudi.

Rodno pripisivanje je sve ono što činimo kada neku osobu upoznajemo prvi puta: odlučujemo da li je ta osoba žena ili muškarac, ili nešto neodredivo. Pripisujemo rod na osnovu kompliciranog sistema znakova, koji se razlikuju od kulture do kulture. Znakovi mogu uključivati fizički izgled, govor, ponašanje, ali i kontekst i upotrebu moći.

„Prema definiciji Vijeća Europe rod je "društveno konstruirana definicija muškarca i žene. To je društveno oblikovanje biološkog spola, određeno shvaćanjem zadataka, djelovanja i uloga pripisanih muškarcima i ženama, u društvu, u javnom i privatnom životu. To je kulturološki specifična definicija ženskosti i muškosti, i prema tome je promjenljiva u vremenu i prostoru.“⁴

Razlika spola i roda:

- Rod se razlikuje od spola po tome što nije biološki determiniran - Prema tom razlikovanju spol je povezan uz biologiju, dok su rodni identiteti muškaraca i žena u bilo kojem društvu društveno i psihološki definirani. Da bi se odredio rod treba uzeti u obzir društvenu i kulturalnu percepciju muških i ženskih karakteristika i uloga.
- Rod se mijenja od kulture do kulture i s ekonomskim, društvenim i političkim kontekstom. Isto tako, mijenja se i kroz vrijeme.

⁴ Spol i rod. // Sezam. URL: <http://www.sezamweb.net/hr/spol-i-rod/> (6.5.2014.).

- Rod je naučen kroz proces socijalizacije i kroz kulturu određenog društva. Djeca uče svoj rod od rođenja. Uče kako se ponašati da bi bili percipirani od drugih, ali i od sebe, kao muškarci i žene. Tijekom života to je poticano od strane njihovih roditelja, učitelja, vršnjaka, njihove kulture i društva. U mnogim kulturama dječaci su poticani pri aktivnostima za koje se smatra da otkrivaju muške crte, a djevojčice pri aktivnostima koje otkrivaju njihove ženske osobine. Djeci se daju različite igračke, tako da djevojčice dobivaju lutke, kolica a dječaci pištolje, automobile. Kroz igru oni uče kojim poslovima ili karijerama mogu težiti.
- Ljudi koji djeluju izvan svoje rodne uloge mogu doživjeti neodobravanje. Uz svaku rodnu ulogu vežu se određena očekivanja, te su propisane poželjne osobine i ponašanja. Ako osoba izabere neka ponašanja koja nisu u skladu s njezinom rodnom ulogom, vrlo često nailazi na poteškoće i nerazumijevanje sredine. Tako su žene koje se ne žele udati ili imati djecu omalovažavane i nazivane pogrdnim imenima. Muškarci koji su nježni, obavljaju kućanske poslove, posvećeni su porodici i djeci često dobivaju etiketu papučara i slabića.
- Važno je uzeti u obzir rodne odnose - Analiza roda ne bavi se samo ulogama i aktivnostima, već i odnosima. U analizama se tako ne postavlja samo pitanje tko što radi, nego i tko donosi odluke, tko izvlači korist, tko koristi resurse, a tko ih kontrolira, te kako ostali čimbenici, kao što su zakoni o nasljeđivanju i posjedovanju, utječu na odnose. To otkriva da muškarci i žene, zbog njihovih različitih rodni uloga i odgovornosti, imaju različita iskustva i potrebe. I muškarci i žene igraju ulogu u sferi rada i života u zajednici, ali je doprinos žena manji. Muškarci i žene biraju različita zanimanja i aktivnosti te imaju različite mogućnosti u ekonomskom svijetu. Žene su više uključene u kućne i odgojne, pomagačke aktivnosti od muškaraca.

Iz navedenog možemo zaključiti kako nismo određeni svojim rodni ulogama na temelju spola, nego nam ih nameće odgoj. S obzirom na njih radi se određena razlika između muškaraca i žena, pri čemu se javlja neravnopravnost.

3. RODNE RAZLIKE

„Pri analizi rodne nejednakosti važno je istražiti načine na koje žene i muškarci nauče različita ponašanja vezana uz rod. To se učenje događa u djetinjstvu putem socijalizacije, tj. procesa kojim pojedinac razvija specifične oblike socijalno relevantnog ponašanja i doživljavanja. Specifičniji proces, rodno tipiziranje, je proces kojim se u djece razvijaju rodne uloge koje se u njihovoj kulturi smatraju prikladnima. Kroz socijalizaciju se upotrebljavaju suptilni oblici moći i kontrole kako bi ljudi naučili željeti one stvari koje su u interesu dominantne grupe u društvu. U većini društava, žene nauče prihvaćati mušku dominaciju i svoj podređeni položaj kao prikladan, čak i poželjan.“⁵

Durkheimova tvrdnja predstavlja jedan mogući pogled na oblikovanje i prirodu roda. „Rodne razlike počivaju u bitnom smislu na biološkim danim distinkcijama između muškarca i žena. To ne znači nužno kako su rodne razlike urođene. To samo znači da pretpostavljamo kako su društveni položaj žena i njihov identitet oblikovani uglavnom njihovom ulogom u reprodukciji i odgoju djece. Ako je to točno, onda su razlike u rodu duboko ukorijenjene u svim društvima.“⁶ Rodne razlike u ponašanju i preuzimanju različitih dužnosti objašnjene su brojnim teorijama. U ovom poglavlju opisat ćemo funkcionalističku paradigmu koja nudi sociološki pogled na rodne uloge i potkrepljuje navedenu Durkheimovu tvrdnju.

3.1. Funkcionalistička paradigma

„Temeljna pretpostavka funkcionalista je da je u predindustrijskim društvima različita podjela zadataka žena i muškaraca bila prikladna i praktična za opstanak društva. Razlike između žena i muškaraca svode se na mogućnost rađanja žena i veću fizičku snagu muškaraca. Iz toga proizlazi činjenica da je u predindustrijskim društvima bilo praktičnije pripisati muškarcima zadatke lova i zaštite grupe od neprijatelja, a ženama, koje su zbog trudnoće i brige za djecu bile ograničene u kretanju na udaljenije teritorije, sakupljanje plodova. Jednom kada su navedene razlike uspostavljene kao dio grupne tradicije, poduprijetе su snažnim grupnim normama koje su ih učinile neovisnim od razloga zbog kojih su nastale, te su se počele smatrati „prirodnima“.

⁵ Jugović, I. Zadovoljstvo rodnim ulogama. Diplomski rad. Zagreb: 2004.

⁶ Giddens, A. Sociologija. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2007.

Ritzer navodi kako je industrijalizacija donijela sa sobom niz društvenih promjena poput života u manjim obiteljima i odvajanja posla od obiteljskog života. Posljedica toga bila je izolacija žena u obitelji, a ženama je pripisana briga za djecu i kućanstvo, dok su se muškarci zapošljavali izvan kuće. Rodne uloge su se podijelile na instrumentalne i ekspresivne zadatke. Instrumentalni zadaci, koji su se većinom pripisivali muškarcima, odnose se na aktivnosti usmjerene cilju, poput lova, izgradnje i upravljanja timskim radom, a ekspresivni zadaci manifestirani u aktivnostima usmjerenim na odnose među ljudima, smatrali su se dužnošću žena. Kako bi se opravdala ovakva podjela, pojavila su se seksistička uvjerenja da je ženi mjesto u kući, te da žene nisu biološki sposobne za većinu poslova koje obavljaju muškarci.

Kritika funkcionalističkog pristupa je da podjela rada između žena i muškaraca više nije u skladu s potrebama društva, budući da se smanjio značaj tjelesne snage za uspješnost u poslu u visoko tehnologiziranom i automatiziranom društvu, i da se naglasak stavlja na intelektualne i kreativne sposobnosti. Budući da su obitelji manje, te da u društvu postoji organizirani sustav skrbi za djecu, smanjili su se naponi i vrijeme za održavanje domaćinstva i brige za djecu. Uz to, velik broj zanimanja danas zahtijeva od žena i muškaraca istovremeno posjedovanje instrumentalnih i ekspresivnih karakteristika, te se smatra da je funkcionalnije pripisati osobama poslove, dužnosti i prava na temelju individualnih sposobnosti, a ne na temelju roda ili spola.“⁷

4. RAZVOJ RODNIH ULOGA KOD DJECE

„Djeca uče svoj rod od rođenja, odnosno uče kako se ponašati da bi bili percipirani od drugih, ali i od sebe, kao muškarci i žene. Tijekom života to je poticano od strane njihovih roditelja, učitelja, vršnjaka, njihove kulture i društva. U mnogim kulturama dječaci su poticani pri aktivnostima za koje se smatra da otkrivaju muške crte, a djevojčice pri aktivnostima koje otkrivaju njihove ženske osobine.“⁸

Teorije razvoja rodni uloga nastale su u okviru različitih teoretskih pravaca te se međusobno podosta razlikuju. Međutim, svaka od njih dala je značajan doprinos razumijevanju načina na koji djeca usvajaju spolno prikladna ponašanja i osobine i

⁷ Jugović, I. Zadovoljstvo rodnim ulogama. Diplomski rad. Zagreb: 2004

⁸ Koja je razlika između roda i spola? // Roditeljski.info. URL:

<http://www.roditeljski.info/magazin/2013/01/koja-je-razlika-između-roda-i-spola/> (6.5.2014.).

razvijaju vlastiti spolni identitet. Neki autori navode da u procesu rodnog tipiziranja sudjeluju biološki, kognitivni i društveni mehanizmi. Biologističko stajalište prema kojem su rodne uloge isključivo rezultat dubokih i nepromjenjivih genetskih razlika među spolovima danas je napušteno jer je opovrgnuto brojnim istraživanjima, te ćemo se zbog toga usmjeriti na socijalne i kognitivne činitelje razvoja rodni uloga.

Najutjecajnije među njima su:

1. Psihoanalitička teorija
2. Teorija socijalnog učenja
3. Kognitivno-razvojna teorija
4. Teorija spolne sheme

4.1. Psihoanalitička teorija

„Usvajanje spolne uloge Freud objašnjava u okviru svoje psihoseksualne teorije razvoja ličnosti. Prema toj teoriji, dijete usvaja spolnu ulogu u falusnoj fazi tj. između treće i šeste godine života. U toj fazi, središte libidalne energije smješta se u području genitalija te se dijete počinje interesirati za anatomske razlike između muškaraca i žena. Kod dječaka se javlja Edipov kompleks odnosno nesvjesna želja da bude s majkom i da zauzme očevo mjesto. Radi toga dječak razvija konfliktne osjećaje prema ocu: voli ga, ali osjeća neprijateljstvo prema njemu jer ga doživljava kao suparnika. Opaža da djevojčice nemaju penis te zaključuje da su one bile dječaci koji su radi takvih misli kažnjeni kastracijom. Da se razriješi straha od kastracije, potiskuje svoju želju za majkom i počinje se identificirati s ocem. Usvaja očeva ponašanja, osobine i stavove te na taj način prihvaća mušku spolnu ulogu i razvija vlastiti spolni identitet.

Paralelno, kod djevojčica se javlja Elektrin kompleks, koji uključuje nesvjesnu želju za posjedovanjem oca i rivalstvo s majkom. Po Freudu, želja za ocem javlja se zbog zavisti na penisu, odnosno želje da se ima penis. Djevojčica otkriva da dječaci također imaju penis i zaključuje da ga je i ona jednom imala, ali ga je izgubila. Za to okrivljuje majku. Kad shvati da ga nikada neće ni imati, potiskuje svoju želju za posjedovanjem oca i počinje se identificirati s majkom. Na taj način usvaja žensku spolnu ulogu što se, prema autoru, očituje u želji za majčinstvom.

Teoriju je teško empirijski provjeriti, a provedena istraživanja nisu potvrdila njene postavke. Ipak, pojam identifikacije izvršio je velik utjecaj na teorije koje su joj

slijedile.“⁹

4.2. Teorija socijalnog učenja

„Prema teoriji socijalnog učenja, dijete usvaja spolno prikladna ponašanja na isti način kao i ostala ponašanja: učenjem putem neposrednog potkrepljivanja i učenjem po modelu. Roditelji i druge osobe iz djetetove okoline nagrađuju ponašanja koja smatraju da su u skladu s njegovim spolom, a kažnjavaju ona koja nisu. Dijete na taj način uči razlikovati spolno prikladno od neprikladnog ponašanja. Ponašanje koje je bilo potkrepljeno u određenoj situaciji zatim se generalizira na ostale slične situacije. Ako se neko ponašanje konzistentno nagrađuje, ono se internalizira: zadržava se iako potkrepljenje izostane. Internalizirana spolna uloga tada postaje djetetov vlastiti unutarnji standard prema kojemu će se ponašati. Drugi važan način na koji dijete usvaja spolno tipizirana ponašanja je učenje po modelu. Takvo učenje sastoji se u tome da dijete opaža ponašanje neke osobe iz svoje okoline i posljedice koje to ponašanje izaziva. Pritom, dijete istovremeno ne oponaša osobu te nije potkrepljeno, već se učenje odvija na simboličkom planu. U takvu vrstu učenja uključena su četiri procesa:

- procesi pažnje: dijete usmjerava pažnju prema nekoj osobi na temelju nekih svojih karakteristika, ali i karakteristika same osobe. Prema teoriji, dijete najčešće bira roditelja istog spola zbog toga što mu je fizički sličniji
- procesi pamćenja: da bi se neko ponašanje pojavilo u budućnosti, potrebno je opaženo zapamtiti. Veliku ulogu tu igra djetetov kognitivni razvoj jer se složenija ponašanja, kao što su spolne uloge, ne mogu zapamtiti samo na predodžbenom planu, već ih je potrebno kodirati verbalno i simbolički.
- procesi reprodukcije: za izvođenje ponašanja, u repertoaru djetetovog ponašanja moraju postojati neke komponente novog ponašanja. Budući da se učenje odvija na simboličkom planu, bez vježbe, potrebno je samoregulacijom uskladiti izvedbu sa simboličkom reprezentacijom
- procesi motivacije: dok se učenje ponašanja odvija i bez potkrepljenja, za njegovu izvedbu je ono nužno. Opažajući model koji je potkrepljen za određeno ponašanje, dijete stvara očekivanja da će i samo biti potkrepljeno za takvo ponašanje.

⁹ Brnić, P. Odnos maskulnosti, feminosti te nekih sociodemografskih varijabla sa lokusom kontrole. URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/19/1/PetraBrnic.pdf> (5.6.2014.).

Prema teoriji socijalnog učenja, identifikacija je rezultat promatranja i neposrednog oponašanja modela (imitacije).¹⁰

4.3. Kognitivno – razvojna teorija

„Kognitivno razvojna teorija naglašava da centralnu ulogu u razvoju spolnog identiteta i spolne uloge ima kognitivni razvoj. Prema Kohlbergu, dijete treba steći određenu svjesnost i razumijevanje spola prije nego što će njegova socijalna iskustva utjecati na njega. Za razliku od prethodne dvije teorije, dijete je aktivan sudionik u razvoju svog spolnog identiteta i uloge koja se uz taj identitet veže. Ono ne ovisi o odraslima kao izvoru nagrada i kazni već aktivno selekcioniра i organizira informacije iz svoje okoline. Razvoj spolnog identiteta teče u nekoliko faza koje su povezane s djetetovim uzrastom.

Do druge godine života dijete je naučilo naziv svog spola, međutim taj naziv za njega nema neko posebno značenje. Tek u dobi od tri godine ono postaje svjesno da je muško ili žensko, odnosno razvija spolni identitet. Naziv spola počinje generalizirati na osobe oko sebe, svrstavajući ih u muškarce ili žene. Međutim, kao kriterij uzima vanjske, promjenjive karakteristike kao što su odjeća i frizura, smatrajući da se promjenom tih karakteristika mijenja i spol osobe. U dobi od četiri godine javlja se spolna stabilnost - shvaćanje da se spol ne može promijeniti i da ostaje za čitav život. Dječaci vjeruju da će postati muškarci, a djevojčice žene. Do šeste godine dijete počinje shvaćati da spol osobe ostaje uvijek isti bez obzira na vanjske promjene u izgledu i aktivnostima (konstantnost spola). Tek nakon što je usvojilo pojam konstantnosti spola, dijete počinje usvajati ponašanja koja su u skladu s njegovom spolnom ulogom, tako da promatra ponašanja muškarca i žena iz svoje okoline. Prema Kohlbergu, dijete ne razvija preferencije prema spolno tipičnim ponašanjima zbog toga što će biti nagrađeno, nego zato što je takvo ponašanje u skladu s njegovom kategorizacijom sebe kao osobe muškog ili ženskog spola.

Nadalje, kognitivno razvojna teorija predviđa da spolni stereotipi, koji se javljaju već kod trogodišnjaka, postaju manje rigidni nakon sedme godine kada dijete usvaja pojam konstantnosti spola i ulazi u fazu konkretnih operacija. Istraživanja su potvrdila vezu između shvaćanja pojma spola i kognitivnog razvoja međutim, ponašanje u skladu sa

¹⁰ Brnić, P. Odnos maskuliniteta, feminiteta te nekih sociodemografskih varijabli sa lokusom kontrole.
URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/19/1/PetraBrnic.pdf> (5.6.2014.).

spolnom ulogom javlja se i prije pojave spolne konstantnosti. Također, potvrđeno je da poimanje spolne uloge, koje je tradicionalno u ranoj adolescenciji, u srednjoj adolescenciji postaje fleksibilnije, ali više kod djevojčica nego kod dječaka. Istraživanja spolnih stereotipa u području zanimanja na djeci u vrtiću te djeci u trećem i šestom razredu osnovne škole djelomično su potvrdila postavke kognitivno razvojne teorije: u situaciji procjenjivanja prikladnosti određenih zanimanja za muškarce i žene, najmlađa djeca davala su najstereotipnije procjene, ali kad su trebala navesti vlastite aspiracije, sva su djeca navodila zanimanja koja su stereotipno vezana uz njihov spol.“¹¹

4.4. Teorija spolne sheme

„Teorija spolne sheme ujedinjuje neke postavke kognitivno-razvoje teorije i teorije socijalnog učenja. Polazi od koncepta kognitivnih shema koje predstavljaju mentalne strukture pomoću kojih ljudi organiziraju i interpretiraju informacije iz svoje okoline.

Podražaji iz okoline povezuju se u mreže asocijacija koje zatim vode percepciju i olakšavaju obradu novih podražaja. Shematskim procesiranjem informacije koje su relevantne za shemu brže se percipiraju, pamte i organiziraju u kategorije. Spremnost osobe da obrađuje informacije u skladu s jednom određenom shemom ovisi o kognitivnoj dostupnosti te sheme. Sheme koje se češće koriste lakše se i pobuđuju čime se povećava vjerojatnost da će se i u buduću koristiti.

Prema teoriji spolne sheme, spolno tipično ponašanje rezultat je generalizirane spremnosti da se informacije procesiraju u terminima spola, odnosno asocijacija vezanih uz spol. Naime, na temelju razlika u nekim vanjskim obilježjima muškaraca i žena dijete razvija shemu spola. Kroz proces spolnog tipiziranja ta se shema učvršćuje i proširuje, te počinje obuhvaćati i suptilnije razlike kao što su npr. igre, način govora, reakcije, osobine, aktivnosti i sl. Dijete tako usvaja društvenu shemu spola: što u terminima ponašanja i osobina čini muškarca, a što ženu. Osim što uči koje su karakteristike povezane s kojim spolom, dijete uči i da te karakteristike povezuje sa samim sobom, te se i samo počinje vrednovati u terminima sheme. Da bi zadržalo pozitivnu sliku o sebi, iz širokog raspona ponašanja bira samo ona koja su u skladu sa shemom, te na taj način postaje spolno tipizirano. Društvena shema spola

¹¹ Brnić, P. Odnos maskulnosti, feminosti te nekih sociodemografskih varijabla sa lokusom kontrole. URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/19/1/PetraBrnic.pdf> (5.6.2014.).

postaje djetetov internalizirani motivacijski faktor koji ga potiče da se ponaša u skladu s njom.

Prema ovoj teoriji, spolno tipizirani pojedinci ne razlikuju se od ostalih po stupnju u kojem posjeduju maskuline ili feminine karakteristike, već po tome što su njihovo samopoimanje i ponašanja organizirani na temelju spola. Interindividualne razlike proizlaze iz različite socijalizacije: okolina u kojoj je izražena dihotomija muško-žensko potiče i spolno shematično procesiranje.¹²

Razvoj rodni uloga intenzivno se istražuje od sredine 1950.-ih do sredine 1960.-ih, pri čemu se pokušava naći odgovor na pitanje kako dječaci i djevojčice postaju odrasli muškarci i žene. Objašnjenja su pronađena u identifikaciji s istorodnim roditeljem, te u rodni ulogama koje djeca usvajaju učenjem.

U novije se vrijeme u području istraživanja stavova o rodni ulogama također ispituje i seksizam. Razlikuju se dva oblika seksizma od kojih staromodni seksizam karakterizira prihvatanje tradicionalnih rodni uloga, različitog tretmana žena i muškaraca te stereotipa o slabijoj kompetenciji žena. Za razliku od staromodnog, moderni seksizam ne obuhvaća stereotipe o ženskoj inferiornosti, već uvjerenja da diskriminacija više nije problem i da vlada i mediji daju preveliku pažnju ženama, te negativne osjećaje prema ženama koje imaju političke i ekonomske zahtjeve.¹³

Dakle, rodimo se kao jedinke određenog spola u nekom društvu određene kulture. S obzirom na nju pripisuju nam se određene rodne uloge. Kultura je naučena i prenosi se na potomke. Točnije, R. Linton kaže kako je kultura jednog društva način života njegovih pripadnika; zbirka ideja i navika koje oni uče, dijele i prenose iz pokoljenja u pokoljenje. Kako su naši roditelji učili nas, tako ćemo i mi učiti vlastitu djecu itd. Samim time ovisno o kulturi oblikuju se naši stavovi, razmišljanja, što smijemo, što ne smijemo, zadaće i uloge. Djevojčice i dječake uči se određenim rodni stereotipima. „Rodni stereotipi su specifična uvjerenja o karakteristikama koje su tipične za žene ili muškarce, poput vjerovanja o fizičkim karakteristikama, osobinama ličnosti, poslovnim preferencijama ili emocionalnim predispozicijama žena i

¹² Brnić, P. Odnos maskulnosti, feminosti te nekih sociodemografskih varijabla sa lokusom kontrole. URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/19/1/PetraBrnic.pdf> (5.6.2014.).

¹³ Jugović, I. Zadovoljstvo rodni ulogama. Diplomski rad. Zagreb: 2004

muškaraca. Često ne podrazumijevaju samo uvjerenja o tome kakvi su muškarci i žene, već i kakvi bi trebali biti.“¹⁴ Kultura i rod međusobno su kompleksno povezani na načine na koji je rodna neravnopravnost samo jedna od mnogih oblika neravnopravnosti.

5. ODNOS ŽENA I MUŠKARACA

Postojeće društvene odnose između dva spola određuje prije svega polarizacija moći. To je odnos podređenih i nadređenih i kao takav je glavna prepreka ljudskom napretku. Kada se govori o ženama kao manjini, pri tome se ne misli doslovno, riječ je o manjoj zastupljenosti žena u različitim područjima u društvu, njihovoj manjoj vidljivosti i nejednakost. Durkheim tvrdi kako „razlike u moći između muškarca i žene odražavaju činjenicu da žene donose djecu na svijet i da su njihovi primarni skrbnici, dok su muškarci aktivni u javnim područjima politike, rada i rata.“¹⁵ Marxovo se gledište bitno razlikuje od navedenoga. Za Marxa rodne razlike u moći i statusu muškarca i žena uglavnom odražavaju druge podjele, prema njegovom sudu posebno klasne podjele. On ističe da u najranijim oblicima ljudskoga društva nisu postojale ni rodne ni klasne podjele. Moć muškaraca nad ženama pojavila se tek s klasnom podjelom. Žene su s pomoću institucije braka postale oblik privatnog vlasništva muškaraca. Tvrdi kako će se žene osloboditi takvog ropstva tek kada nestanu klasne podjele.

Sve do danas, žene su se diljem svijeta raznim pokretima pokušale oduprijeti prethodno navedenim razlikama i odnosima moći. Kako se mijenjao položaj žene u društvu, tako se mijenjao i odnos muškaraca i žena. U patrijarhalnim društvima one su podređene muškarcu. Kako u društvenoj i političkoj sferi javnog života, tako i u odnosu s muškarcem. On je taj koji je glavni, a žena nema pravo glasa. On hrani obitelj, a ona je zadužena za rađanje i odgajanje djece uz održavanje kućanstva. U velikim i urbanim sredinama današnjeg vremena često se čini da svijet napreduje krupnim koracima od takvog patrijarhalnog uređenja, ali čim se malo odmaknemo od tih istih ljudi i okruženja, nailazimo na barijere za koje mislimo da su davno nestale i otišle u zaborav kao stvar prošlosti i nekog drugog vremena. Ne smije se zaboraviti da je usprkos svemu

¹⁴ Jugović, I. Zadovoljstvo rodnim ulogama. Diplomski rad. Zagreb: 2004

¹⁵ Giddens, A. Sociologija. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2007.

naša “emancipacija” jako mlada i još uvijek je riječ samo o stvaranju temelja na kojim bi tek trebala uslijediti izgradnja zdravog društva.

Žene su u Švicarskoj pravo glasa dobile 1971. godine, u drugim zemljama nešto ranije, npr. u Jugoslaviji 1945. u Velikoj Britaniji 1919. su imale ograničeno pravo glasa, da bi se 10 godina kasnije potpuno izjednačile, u SAD-u 1920. a u zemljama Bliskog Istoka ta prava trebaju tek izboriti. U Libanonu žene tek djelomično imaju pravo glasa, u Saudijskoj Arabiji uopće nemaju, kao ni u Vatikanu (budući da su papinske konklave jedini izbori na kojima isključivo sudjeluju muškarci). Kada otvorite oči i sagledate stvari iz druge perspektive, naići ćete na jasne i očite primjere iz svakodnevnog života, ali i simbolički prikrivene pokazatelje o poziciji žena u društvu.¹⁶

Sam odnos među spolovima je prvi oblik društvene organizacije. Razlike između spolova uspostavljaju hijerarhije unutar društva. Muškarce se predstavlja kao subjekte moći, a žene kao subordinirane objekte. Žene i sve ono “žensko” se definiralo isključivo u odnosu na muškarce. Dakle, identitet ženskog je izgrađen u odnosu na ono što nije muško. U današnje vrijeme vidi se određeni pomak rodni granica u tome što žene koje su obrazovane i zaposlene smanjuju svoj udio u obavljanju kućanskih poslova dok muškarci koji su obrazovaniji i zaposleni povećavaju angažman oko rada u kući. Dok je tako u stvarnom životu, u marketingu i reklamnoj industriji stvara se pritisak i iskrivljena slika gdje se žene najčešće prikazuju kao kućanice koje su besprijeekorno sređene i dan provode u kuhinji sa smiješkom na licu. One iščekuju suprugov povratak s posla, a ključni je trenutak kada on sa skupocjenim odijelom sjeda za stol za kojim ga iščekuju djeca i nasmiješena supruga s pladnjom hrane.

6. PRIKAZ ŽENE I MUŠKARCA U MEDIJIMA

Mediji iskrivljuju sliku stvarnosti, ili barem onoga što se pokušava prikazati stvarnošću. Iz toga se vidi da je pitanje ravnopravnosti žena i muškaraca još uvijek aktualno. Iako su se žene izborile za mnoga prava, to i dalje nije dovoljno za ukidanje tradicionalnih stavova vezanih uz rodne uloge muškaraca kao hranitelja i rodne uloge žena kao majki i domaćica. U medijima se muškarce najčešće prikazuje u intelektualnoj sferi: u odijelima s kravatama i aktovakama u ruci, naočalama, kutama. Kao

¹⁶ Polarizacija moći i rodna nejednakost. // Znanje je moć. URL: <http://www.duh-vremena.blogger.index.hr/post/polarizacija-moci-i-rodna-nejednakost/10324012.aspx> (6.5.2014.).

intelektualce, poslovne ljude, znanstvenike. S druge strane u modernom dobu, žene su redovito polugole i to u gotovo svim kontekstima i situacijama. Golo žensko tijelo prodaje apsolutno sve. Ona je samo gola i lijepa, a on, uglađen s aktovkom ili fasciklom u ruci posjeduje intelekt. Osim toga bitna je razlika što on često stoji, a ona sjedi ili leži. Iz toga se može zaključiti jasan odnos nadređenosti – podređenosti. Također treba obratiti pozornost na rodne stereotipe u reklamama: žena je uvijek ta koja čisti kupaonice, pere posuđe i općenito se bavi poslovima čišćenja i održavanja kuće, dok je muškarac taj koji dolazi s posla u odijelu.

7. UTJECAJ MEDIJA NA DRUŠTVO

Masovni mediji često se povezuju samo sa zabavom i kao takvi se smatraju nevažnim za ljudske živote. No, takvo je shvaćanje nepotpuno: masovne komunikacije uključene su i u mnoge druge aspekte društvenih aktivnosti. Mediji poput novina i televizije znatno utječu na naša iskustva i javno mijenje. To nije samo zato što specifično utječu na naša stajališta nego i jer su sredstvo pristupa znanju o kojem ovise mnoge društvene aktivnosti. “Mediji su kompleksni pojam koji označava sustave javnog informiranja, koji služe za raspršivanje (diseminaciju) vijesti i audio-vizualnih sadržaja u svrhu informiranja, obrazovanja i zabave najširih slojeva stanovništva. Već dugo vremena mediji nisu samo posrednici koji prenose neki sadržaj, već su zapravo oformili vlastitu socijalnu sredinu i postali dio našeg vlastitog prirodno-umjetnog okruženja.”¹⁷

Dva utjecajna rana teoretičara komunikacijskih medija bili su kanadski autori H. Innis i M. McLuhan. Innis je tvrdio da karakter medija snažno utječe na organizaciju društva. McLuhan je razvio neke od njegovih ideja i primjenio ih na medije u modernom, industrijaliziranom društvu. Prema McLuhanu medij je poruka. To znači da narav medija otkrivenog u nekom društvu utječe na njegovu strukturu puno više nego sadržaj, odnosno poruke koje medij prenosi. Svakodnevni se život doživljava različito u društvu u kojem televizija igra osnovnu ulogu u usporedbi s društvom koje se služi samo tiskovinama. Jedan od najutjecajnijih suvremenih teoretičara medija je postmodernistički francuski autor J. Baudrillard, čiji je rad pod snažnim utjecajem ideja Innisa i McLuhana. Baudrillard na utjecaj modernih masovnih medija gleda kao na

¹⁷ Mediji i njihov utjecaj u društvu. Ppt. URL: <https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/.../mediji-konacno.ppt> (10.7.2014.).

nešto sasvim različito i puno dublje od utjecaja bilo koje druge tehnologije. On tvrdi kako je pojava masovnih medija, osobito elektroničkih poput televizije, promijenila način življenja. Televizija ne prikazuje život, ona sve više definira što je svijet u kojem živimo. Više ne postoji stvarnost koju bi nam televizija dopuštala vidjeti. Stvarnost je zapravo slijed slika na televizijskim ekranima cijeloga svijeta.

„Utjecaj masovnih medija na život suvremenog čovjeka je velik i raznolik. Danas su masovni mediji postali sastavni dio naših života jer preko njih dobivamo informacije o svijetu – oni nas educiraju, zabavljaju i šire naše spoznaje. Mediji imaju veliku moć utjecaja na formiranje javnog mnijenja i mišljenja te stavova i ponašanja ljudi u društvu – masovni mediji su postali glavni odgajatelji ljudi općenito, a naročito djece i mladih. Stoga se javlja potreba za razumijevanjem medijskih sadržaja.“¹⁸

Mi se kao razumni i odrasli ljudi znamo nositi (ili barem tako mislimo) s pritiskom medija. Ali što je s onima najmlađima koje konstantno izlažemo tim istim sadržajima? Od najranije dobi izloženi su djelovanju medijskog nasilja koji usmjeravaju njihovu moć zdravog prosuđivanja. U početnoj fazi svoga života djeca uče gledanjem, slušanjem i dodirivanjem. Zapažaju svijet oko sebe koji ih na kraju i oblikuje. S obzirom što nauče to prenose dalje, te na kraju tako i žive. U 21. stoljeću taj njihov svijet uvelike čine mali ekrani ispred kojih provode sve više vremena. Mediji su prepuni iskrivljenom slikom stvarnosti o odnosu žena i muškaraca od dnevnih emisija, preko reklama pa sve do filmova a na kraju i crtanih filmova. Brojna istraživanja su pokazala kako mediji negativno utječu na razvoj djece svojim agresivnim i pornografskim sadržajima, neselekcioniranim scenama, određenim modelima ponašanja osobito u predškolskoj dobi, reklamama, potiču razvoj ovisnosti, pretilost i sl.¹⁹

Mediji obiluju raznim sadržajima te se među njima može pronaći mnogo materijala namijenjenih isključivo djeci. U sljedećem poglavlju istražiti ćemo ulogu tih dječjih sadržaja i analizirati da vidimo na koji način i čemu oni zapravo uče našu djecu.

¹⁸ Važnost masovnih medija u odgoju i obrazovanju. Djeca medija. URL: <http://www.djecamedija.org/?p=2627> (11.7.2014.).

¹⁹ Grdan, K. E. Medij i djeca predškolskog uzrasta. Ppt. URL: <http://www.djecijivrtic-ivanic.hr/media/ped-psih%20kucic/Mediji%20i%20djeca.pdf> (11.7.2014.).

8. ULOGA DJEČJE KNJIŽEVNOSTI

²⁰Bajke su važan dio djetinjstva, ali one su i odraz kulture u kojoj su nastale. Od najranijeg djetinjstva susrećemo se s njima. One nas uče jeziku, kulturi, ponašanju.

Već od druge, treće godine života djeca pokazuju interes za slikovnice. Od četvrte do sedme godine života djeca se intenzivno zanimaju za bajke. Taj period neki psiholozi nazivaju doba bajke. „Bit ovog naziva nije u tome što bajka odgovara samo tom dobu, jer djeca vole bajke i kasnije. Razlika je u tome što dijete u razdoblju između četvrte i sedme godine uglavnom vjeruje u ono o čemu se u bajci priča. I u školskom razdoblju dijete čita bajke, mada više ne vjeruje u njihov sadržaj.“²¹

Dok djeca još nisu počela govoriti, ona posredstvom slikovnica usvajaju riječi i vežu ih za pojmove. Stalnim ponavljanjem, postepeno usvajaju pravilan izgovor riječi. Prvo usvoje da pokažu na određenu ilustraciju kada je roditelji imenuju, a potom i sama izgovaraju riječi kada ih roditelji pitaju što je naslikano u slikovnici. S obzirom na to da je kod dvogodišnjaka i trogodišnjaka posebno visok plato zaboravljanja, stalnim pričanjem i čitanjem sadržaja slikovnica, djeca zapravo ponavljaju naučene riječi i usvajaju nove. Kako dijete odrasta, tako se i proširuje dijapazon usvojenih znanja pomoću dječje literature koja je roditeljima u toj razvojnoj dobi djeteta jedno od osnovnih sredstava za podučavanje i razvijanje spoznajne ili kognitivne sfere ličnosti.

Slušanjem bajki, djeca se uvode u svijet mašte gdje se događaju nezamislivi događaji, javljaju neobični likovi i pojave. Pošto djeca u tom razvojnim periodu još uvijek nemaju izgrađenu predstavu o ovom svijetu i realnosti, za njih bajke predstavljaju izvrsno sredstvo za uživljavanje u neobičan, imaginaran svijet. Djeca nerijetko i sama počinju izmišljati svoje bajke, likove i sl. Kao što bajke imaju prednosti (razvijanje dječje mašte, imaginacije, poučnost) tako imaju i nedostatke jer prekomjerno uživljavanje djece u irealan svijet moglo bi kasnije imati posljedice u snalaženju u konkretnim životnim situacijama, prihvatanju realnosti, rastrganosti između stvarnog i idealnog (koje se u bajkama uglavnom preferira) i sl. Djevojčice koje čitaju bajke o lijepim princezama, po svaku cijenu žele da se poistovjete sa tim likom. Bajke uglavnom imaju sretan kraj tako da djeca život doživljavaju kao nešto jednostavno, bez nesporazuma i sukoba, poteškoća i iskušenja. Takve bajke se uglavnom baziraju na priči

²⁰ Bognar, L. Bajka u mirovnom odgoju. URL: <http://ladislav-bognar.net/files/Bajka%20u%20mirovnom%20odgoju.pdf> (11.7.2014.).

²¹ Smiljanić, V. Č., Toličić I. Dečja psihologija. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, 1970.

da siromašni ili nesretni na kraju priče postaju sretni i tako ostaju do kraja života. Princezi iz bajke koja je u životu patila, sa dolaskom princa na bijelom konju, sva životna pitanja bivaju riješena i njih dvoje žive sretno do kraja života. Djeci je potrebna mašta, ali im je još potrebnija realnost. Treba im se objasniti da dvoje ljudi u svom zajedničkom životu mogu imati i problema, te djecu naučiti kako da se sa njima nose i rješavaju ih. Dakle zadaća roditelja nije samo da pročitaju djetetu štivo, nego da ga zajedno sa njim prokomentiraju i objasne ga, odnosno preslikaju u realan svijet.

Putem dječje literature djeca mogu usvojiti i različite oblike ponašanja, manire, kulturne i higijenske navike, ali i naučiti kako steći pozitivne osobine ličnosti (požrtvovnost, izdržljivost, strpljenje, hrabrost, istinoljubivost i sl), a zanemare one negativne osobine, ali i emocije (zavist, ljubomora, laž, pohlepa, škrtost i dr.).²²

9. ANALIZA DJEČJE KNJIŽEVNOSTI

Postoje brojna istraživanja koja analiziraju dječju literaturu iz rodne perspektive. „Prvo sustavno istraživanje rodni stereotipa u slikovnicama i knjigama za djecu provedeno je za razdoblje 1930. – 1972. godine. Utvrđeno je da su ženski likovi bili puno manje zastupljeni od muških. Žene su češće prikazivane u stereotipnim ulogama: kao podređene, pasivne, brižne i uglavnom unutar kuće. Za razliku od njih, muškarci su prikazivani kao aktivni i sudionici zbivanja izvan kuće.

U kasnijem istraživanju, onom koje se odnosilo na razdoblje 1980. – 1987. godine, željelo se provjeriti ima li napretka s obzirom na promjene statusa žena u društvu. I zaista – žene u slikovnicama u tom razdoblju postale su 'vidljivije' – puno češće bile su u ulozi glavnog lika i sudjelovale su u većem rasponu aktivnosti, dok su muški likovi i dalje bili prikazivani u stereotipno muškim ulogama. No zanimljivo je da su se žene u nestereotipnoj ulozi češće nalazile ako su bile glavni lik; sporedni ženski likovi i dalje su bili prikazivani stereotipno.

Protivno očekivanjima, u istraživanju Broadusa i Younga koje se odnosilo na razdoblje 1987. – 2002. pokazalo se da nema daljnjeg porasta pojavljivanja ženskih likova, unatoč sve prisutnijoj zastupljenosti žena u društvenoj podjeli moći. Djevojčice su prikazane kao pasivne i objekti radnje, slatke, naivne, ovisne i prilagodljive, dok su dječaci snažni,

²² Značaj i uloga dječje književnosti u odgoju djece URL: <http://buziminfo.ba/live/zdravlje2/572-znacaj-i-uloga-djecije-književnosti-u-odgoju-djece> (11.7.2014.).

pustolovni, nezavisni i sposobni. Djevojčice često postižu svoje ciljeve uz tuđu pomoć, dok dječaci uspijevaju sami zbog svoje sposobnosti ili upornosti. Ako je ženski lik na početku prikazan kao aktivan i asertivan, prema kraju priče postaje pasivan – dosljedno aktivni ženski likovi su izuzetak. Majke su najčešće prikazane u kućanskim poslovima – kako kuhaju ručak, serviraju jelo, peru suđe, šiju, čiste kuću i sl. Očevi najčešće uređuju vrt ili nešto popravljaju (uglavnom izvan kuće), a ako se nalaze u kući, onda čitaju novine, odmaraju se i gledaju TV. Također, očevi puno češće nose naočale nego majke. Očeve se više vidi u aktivnostima igre (i to češće sa sinovima), a majke u emocionalnim odnosima. Najčešće prikazivan odnos roditelja i djeteta je onaj majke i sina, zatim slijedi odnos otac-sin, nešto manje majka-kći, a najmanje otac-kći. Dominantan model obitelji uključuje dva roditelja i jedno ili dvoje djece (u tom slučaju je sin stariji). Autori zaključuju: 'Iako se prikazivanje ženskih likova bitno poboljšalo od 1970., rodni stereotipi i dalje su dominantni u dječjoj literaturi.'²³

Najnovije istraživanje Andersona i Hamiltona iz 2007. godine utvrdilo je da u novom mileniju 'Nažalost, nema pomaka'. Dječje knjige i slikovnice sadrže dvostruko više muških likova – i glavnih i sporednih. Na naslovnica su pretežno muški likovi, kao i na ilustracijama (75%). Žene i dalje učestalije brinu o djeci i, za razliku od muškaraca, više borave u kući. Žene su često prikazane kao domaćice, a profesije i dalje slijede rodne stereotipe. „Današnje dječje slikovnice nastavljaju potkrepljivati uvjerenje da su dječaci i muškarci zanimljiviji i važniji od djevojčica i žena,' smatraju ovi autori. 'Stereotipi negativno utječu na dječji razvoj, ograničavaju njihove profesionalne težnje, oblikuju stavove o njihovim budućim roditeljskim ulogama, pa čak utječu i na karakteristike njihove ličnosti.'²⁴

Do današnjeg vremena prema većini dječjih bajki snimljen je istoimeni crtani film. Uslijed užurbanosti društva i sve manjoj mogućnosti da roditelji čitaju svojoj djeci, oni im umjesto toga bajke prikazuju upravo pomoću njih. Provedena su istraživanja crtanih filmova koja su također dala zabrinjavajuće rezultate. Jasna Belamarić prof. psihologije ističe: „lik iz crtića Hello Kitty utjelovljuje bespomoćnost i pasivnost. Superpopularne vile Winx toliko su seksualizirane i afektirane da se nekad ozloglašena Barbie prema njima čini kao redovnica. Ružičaste princeze, til, nakit i

²³ Belamarić, J. Sekcija za psihologiju seksualnosti Hrvatskog psihološkog društva Zagreb. URL: <http://www.korakpokorak.hr/popup.asp?61> (11.7.2014.).

²⁴ Belamarić, J. Sekcija za psihologiju seksualnosti Hrvatskog psihološkog društva Zagreb. URL: <http://www.korakpokorak.hr/popup.asp?61> (11.7.2014.).

šminka neizbježne su igračke, a bez Bratz i Winx lutaka danas teško možemo zamisliti sobu neke djevojčice. Zaista ima nešto duboko uznemirujuće u činjenici da se djevojčice od najranije dobi igraju i identificiraju s lutkama koje su napravljene po uzoru na seksualne fantazije odraslih muškaraca. Prisjetite se kako su dobre vile izgledale u doba odrastanja starijih generacija. A u današnjim bajkama čak su i konji dobili štikle. Dok su djevojčice danas više nego ikad izložene igračkama štetnima za zdravo poimanje svog roda, ni dječaci ne prolaze ništa bolje – akcijski junaci otežavaju usvajanje emocionalne pismenosti kod dječaka, a akcijske junakinje koje su se pojavile u novije doba izgledaju poput porno-diva čime se djevojčicama šalje nedvosmislena poruka da žene mogu biti moćne samo ako su seksipilne.²⁵

Jedna od najvećih svjetskih medijskih i produkcijskih kuća zabavnog dječjeg programa i crtanih filmova je kompanija Walt Disney. Upravo ćemo se iz tog razloga u daljnjem radu baviti isključivo njezinim utjecajem na društvo i oblikovanje rodni uloga kod djece.

10. WALT DISNEY KOMPANIJA

Walt Disney i njegov brat Roy 16. listopada 1923. godine osnovali su „The Walt Disney“ kompaniju. Danas je ova kompanija vlasnik 11 zabavnih parkova širom svijeta, a pored toga u svom vlasništvu ima i nekoliko poznatih TV kuća. Sam Walt Disney je po profesiji bio filmski producent, režiser, scenarist i animator, idejni tvorac mnogih crtanih likova, ali i popularnog „Disneylanda“, omiljene destinacije djece i svih onih koji se tako osjećaju. „Disneyland je otvoren 17. 07. 1955. godine i do danas bilježi veliki broj posjetitelja iz svih krajeva svijeta, a ne samo Amerike.“²⁶ Među prvima je počeo koristiti zvučni film, ponavljanje scena, a izvršio je i značajan utjecaj na animatore svoga vremena. Još od vremena svog osnivanja 1923. godine „The Walt Disney Company“ se bavi stvaranjem kvalitetnog, kreativnog sadržaja i posebnom

²⁵ Belamarić, J. Sekcija za psihologiju seksualnosti Hrvatskog psihološkog društva Zagreb. URL: <http://www.korakpokorak.hr/popup.asp?61> (11.7.2014.).

²⁶ Walt Disney – Biografija. Životopis.hr. URL: <http://www.zivotopis.hr/biografija/walt-disney/> (11.7.2014.).

vještinom pričanja neobičnih priča.²⁷ Do danas imaju preko 50 animiranih filmova koji su prevedeni i sinkronizirani diljem svijeta.

Sve prethodno navedeno je uzrok uzimanja upravo te kompanije za primjer i analizu ženskih likova koji se prikazuju i nameću određene rodne uloge.

11. DIZNIZACIJA DRUŠTVA

Osim velike zastupljenosti u medijima putem filmova, crtanih filmova, na zapadu u Americi otvoren je već spomenuti Disneyland. Ne samo da se preko medija izvrće stvarnost i uvlači nas se u svijet bajki, nego se putem toga tamo zbilja može i živjeti. Veliki je to problem postmodernog društva kojeg je objasnio već spomenuti francuski autor Baudrillard. On smatra da u suvremenom društvu više ne dominira proizvodnja, već mediji, kibernetički modeli, sistemi upravljanja, kompjuteri, obrada informacija, industrija zabave i znanja. Iz tih sistema proistječe eksplozija znakova (simbola). Krećemo se, ističe Baudrillard, iz društva kojim je dominirao način proizvodnje ka društvu koje kontrolira šifra (kod) proizvodnje, a cilj se pomiče od eksploatacije i profita ka dominaciji pomoću znakova i sistema koji ih proizvode. Znakovi su postali samoreferentni. Razlika između znaka i stvarnosti se gubi, implozija je zamijenila eksploziju. Postmoderni svijet se određuje kao doba simulacije. Mi smo u ropstvu simulacija, koje grade spiralne, kružne sisteme bez početka i kraja. Za opisivanje ovakvog svijeta Baudrillard koristi izraz hiperrealnost. Npr. mediji prestaju da budu ogledalo stvarnosti, već postaju proizvođači stvarnosti; nemoguće je razlikovati realnost od spektakla, a "stvarni" događaji sve više dobivaju osobine hiperrealnog, virtualnog. Znači, društvo je 'implodiralo' i postalo poput crne rupe u kojoj ništa ne može pobjeći razmijeni znakova bez stvarnog značenja. Sve je postalo arbitrarno, jednolično, uniformno. Svet je prepun infosmoga, mnoštva digitalnih znakova (internet prerasta u evernet) koji stvaraju jednu novu, paralelnu, realnost - virtualnu realnost.²⁸ Širenje svijeta fantazije Baudrillard vidi i u realnom svijetu koji se sve više pretvara u Disneyland. Inače, teza o „diznizaciji društva“ postala je dosta popularna među

²⁷ Talić, A. Na današnji dan 16.10. osnovana je kompanija „The Walt Disney“. Sigma. URL: <http://www.sigma.ba/cuvvari-blaga/na-danasnji-dan-16-10-osnovana-je-kompanija-the-walt-disney/> (11.7.2014.).

²⁸ Postmoderna sociološka teorija. URL: http://tagtag.com/mfbgd/ulaz/_fajlovi/_i_godina/sociologija/uvod_u_sociologiju/012_postmoderna_socioloska_teorija (11.7.2014.).

sociolozima i kulturnim antropolozima koji su napisali mnoštvo tekstova inspirirani ovom Baudrillardovom sintagmom. Suština ove teze je u činjenici da suvremeni svijet konvergira ka karakteristikama Disneyevog zabavnog parka u kojem dominiraju tipski oblici zabave, restorana, rekreacije, natjecanja, zabave, sportskog navijanja, humora itd, s konačnim efektom da se lakše upravlja i nadzire potrošačka, odnosno masovna kultura.

12. DISNEY I RODNE ULOGE

Disney svojim crtanim filmovima utječe direktno na djecu iz razloga što ih ona najviše gledaju. Djevojčice se u stvarnom svijetu poistovjećuju sa likovima princeza. Žele se ponašati, odijevati i izgledati kao one zbog njihove ljepote i prihvaćenosti od drugih. Sve što one nemaju ili ne žele postaje omraženo kod djevojčica. Samim time definiraju se određene rodne uloge koje se moraju zadovoljiti ukoliko netko želi biti princeza. Na taj način odgajamo našu djecu u pravcu koji je potpuno suprotan svim pokretima žena diljem svijeta u želji da se redefinira pojam roda.

Glavni ženski likovi u Disneyevim crtićima uglavnom su ljepotice tankog struka, prekrasnog glasa, duge kose, krupnih očiju, malih ručica i stopala, dugih nogu. Ovime se nameću određeni standardi pojma ljepote. Što se tiče psihičkih osobina one ih uglavnom ni nemaju. Jednostavno su lijepe i to im je jedina važna osobina u cijelom filmu. Ne bore se za svoja uvjerenja nego samo čekaju princa na bijelom konju koji će ih spasiti od svega zla i koji zna što je dobro za njih. Dakako one su dobre, poslušne i ne suprotstavljaju se nikome. Upravo su te vrijednosti one koje se prikazuju i nameću ovim crtanim filmovima. Ranije smo spomenuli kako djeca predškolske dobi ne razlikuju maštu od stvarnosti. Iz toga zaključujemo kako su njima princeze, prinčevi i općenito njihov način života stvarni. Djecu se između ostaloga uči kako se za ništa ne trebaju boriti jer će se sve na kraju nekako dobro završiti. Često ni sami nismo svjesni na koji način ih odgajamo i što im se sve servira kroz naizgled bezazlenu zabavu.

Glavni sociološki problem je što se kroz te crtane filmove utječe na razvoj i oblikovanje naše djece. Nameću im se određeni standardi ljepote, određeni obrasci ponašanja i uči ih se stereotipnim rodnim ulogama. „Glavni razlog za brigu oko spolnog stereotipiziranja, barem unutar zapadnog društva, jest osvještavanje kako uspjeh u složenim društvima zahtijeva široku lepezu vještina. Stereotipne uloge i rodno

stereotipno mišljenje mogu ograničiti razvoj djeteta, dječje izbore, interese i sposobnosti, kao i suziti izbor mogućnosti u odrasloj dobi. Djeci koja rastu u tradicionalnim stereotipnim okruženjima mogle bi nedostajati vještine neophodne za uspjeh u današnjem svijetu i suvremenim profesionalnim ulogama. Odgoj kojim se potiče usvajanje i "ženskih" i "muških" osobina doprinosi cjelovitijem razvoju osobe te učinkovitijem nošenju s raznolikim životnim situacijama. Bem je u svojim istraživanjima pokazala kako androgenost omogućuje najbolju fleksibilnost u različitim životnim situacijama.,²⁹

13. O TEMI

Ovim radom želimo istražiti na koji način su prikazani ženski likovi u Disneyevim crtanim filmovima. Prethodno smo dokazali kako upravo oni imaju veliki utjecaj na djecu. S obzirom na ono što vide u njima, djeca to bezuvjetno prihvaćaju i na takav način se i ponašaju. Na koji način se odgoje, na takav način će ona odgajati i svoju djecu. Prikazivanjem određenih rodni uloga i rađanjem razlike između muškaraca i žene, samo se vrtimo u krug. Žene se diljem svijeta bore za ravnopravnost i pokušavaju nadići nametnute rodne razlike, a mi ih iznova usađujemo u svoje najmlađe. Upravo zbog toga ćemo analizirati prikazivanje ženskih likova u svrhu rasvjetljavanja utjecaja Disneyevih princeza na društvo.

Temu ćemo obraditi analizom određenih originalnih dugometražnih Disneyevih crtanih filmova. S obzirom na to da Disney ima širok spektar crtanih filmova, bazirat ćemo se samo na one odabrane.

Prvi kriterij za odabir filma za analizu je sam naslov crtića. Naslov mora imati ime glavne junakinje kako bi sa sigurnošću mogli tvrditi da je ona u središtu radnje filma. Drugi kriterij odabira filma je godina nastanka. Kako bi spektar ženskih likova bio što veći odabrali smo filmove od prije više od 70 godina pa sve do danas. Svaki će predstavljati drugo razdoblje.

²⁹ M. Kolega, O. Ramljak, J. Belamarić. Što ću biti kad odrastem? Magistra Ladertina, 6(6),2011.

S obzirom na kriterije odabrani crtići za analizu su:

1. „Snjeguljica i sedam patuljaka“ (Snow White and seven Dwarfs) iz 1937.g.
2. „Pepeljuga“ (Cinderella) iz 1950.g.
3. „Trnoružica“ (Sleeping Beauty) iz 1959.g.
4. „Mala sirena“ (Little Mermaid) iz 1989.g.
5. „Ljepotica i zvijer“ (Beauty and the Beast) iz 1991.g.
6. „Zaćaran“ (Enchanted) iz 2007.g.
7. „Princeza i žabac“ (The Princess and the Frog) iz 2009.g.
8. „Merida hrabra“ (Merida the Brave) iz 2012.g.

S obzirom na godinu nastanka, crtane filmove možemo podijeliti u tri grupacije:

- Prva se odnosi na crtiće „Snjeguljica“ i „Pepeljuga“, dakle od 30ih do 50ih godina 19.st. što povučeno paralelno sa feminističkim teorijama označava prvi val feminizma. Iza njih slijedi „Trnoružica“ koja je točno na prijelazu u drugi val, ali s obzrom na karakteristike glavne junakinje svrstavam je u prvi, sa nekim elementima drugoga.
- Duga grupacija sadrži crtiće „Mala sirena“ i „Ljepotica i zvijer“ koji se odnose na 90e godine 20.st. i drugi val feminizma.
- Dok u treću grupaciju svrstavam crtiće novijih godina koji su karakteristični za treći val ili moderno doba, a to su „Princeza i žabac“ te „Merida hrabra“

Smatram kako će se vidjeti jasna razlika između glavnih junakinja pojedinih filmova iz određenih grupacija. Oni likovi koji su smješteni u istu grupaciju imat će više sličnosti od onih iz različite grupacije.

Iako sam navela kriterije po kojemu smo odabrali crtane filmove i svrstali ih u kategorije, moramo navesti i opravdati jednu iznimku, a to je crtani film Enchanted (prijevod: Princ Edward). Njega smo uvrstili zbog posebnosti sadržaja i nećemo ga navesti kronološkim redoslijedom kako smo prikazali, nego na samom kraju. Radi se o neobičnom Disneyevom filmu u kojem se zapravo bajka nađe u stvarnosti. Smatramo da je veoma zanimljivo i korisno vidjeti kako bi se zapravo svijet bajki snašao u stvarnom svijetu i koje bi sve kritike doživio. Upravo je zbog toga učinjena ta iznimka.

Ovim radom želi se pokazati kako se djeca uče nekim stereotipnim rodnim ulogama. Počevši od fizičkog izgleda, u većini slučajeva dobri ženski likovi u Disneyevim crtićima imaju svijetlu kosu i svijetle oči, dok oni loši imaju tamnu kosu i tamne oči. Također svi dobri likovi u crtiću imaju lijepu figuru, male ručice i nožice, za razliku od zločestih. Zatim ih se uči pogrešnim životnim filozofijama: ako si dobar i činiš dobro, ne moraš se ništa bojati i ne moraš se suprotstavljati zlim ljudima koje ti rade nažao jer jednog dana će doći tvoj princ na bijelom konju i riješiti sve probleme. Na ženskim likovima je samo da budu lijepe i ne zamaraju svoje lijepe glavice. Ne utječu puno na radnju filma nego samo čekaju što će im se dogoditi. To prikazivanje ženskih likova u crtanim filmovima je uvelike važno jer kako smo prije pokazali djeca iz njih uče. Na taj način se oblikuju i u skladu s tim i ponašaju. Osim toga, prikazuju se određene podjele u društvu, zabrana miješanja „nas“ sa onim „drugima“. Iz toga se jasno radi podjela u društvu i neprihvatanje.

Smatram kako bi dokazivanjem ovih tvrdnji otvorili oči mnogima i kako bi to koristilo u daljnjoj borbi feminizma jer bi djelovali izravno na djecu koja će u budućnosti krenuti drugačije odgajati i svoju.

14. ANALIZA CRTANIH FILMOVA

U ovom poglavlju krećemo sa detaljnom analizom ženskih likova. Prvo ćemo o svakom crtanom filmu napisati ukratko o čemu se radi, zatim ćemo izdvojiti ženske likove i opisati njihove fizičke i psihičke karakteristike. Osim toga prikazat ćemo detaljnu analizu ženskih likova kroz cijeli crtani film kako bi ih što bolje opisali. Dakle napisat ćemo sve detalje vezane uz ponašanje i izgled ženskih likova, isto tako i ponašanje drugih likova prema njima. Kasnije ćemo se osvrnuti na tu analizu i napisati komentar. Na kraju svake analize filma napisat ćemo konačni zaključak i opći dojam o djelu i povezati ga sa realnom situacijom u svijetu u razdoblju kada je nastao.

14.1. SNJEGULJICA I SEDAM PATULJAKA

Snjeguljica i sedam patuljaka (eng. Snow White and the Seven Dwarfs) je slavni i hvaljeni američki animirani film iz 1937. godine. To je prvi animirani film iz Disneyjevog studija. Radi se o ekranizaciji istoimene bajke braće Grimm koja govori o mladoj Snjeguljici koja je pobjegla od zle maćehe i našla utočište kod sedam patuljaka. “Snjeguljica” je prvi dugometražni animirani film iz SAD-a te je, prilagođen inflaciji, 10. najkomercijalniji film 20. stoljeća

Slika 1. Snjeguljica³⁰

³⁰ Preuzeto sa: https://encrypted-tbn1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSpUN86Kq7if6P9VlvorNgN_rcNJ1GTen4OEERCiXNmIORdOFduA (6.5.2014.).

Radnja crtalog filma: Snjeguljica je princeza koja je najljepša u cijelom kraljevstvu. Ljubomorna maćeha želi je ubiti te ova spašavajući živu glavu pobjegne u šumu. Tamo naiđe na kućicu malenih patuljaka koji je štite od zle maćeha. No s vremenom zla maćeha pronađe Snjeguljicu i natjera je da pojede otrovnu jabuku koja ju neće ubiti nego samo uspavati. Spasiti je može jedino čarolija poljupca prave ljubavi.

Slika 2. Zla maćeha³¹

Ženski likovi: Snjeguljica, zla maćeha

Detaljna analiza tijekom crtalog filma:

- U početnim kadrovima princeza Snjeguljica u podrapanoj haljini glanca pod i istovremeno veselo pjeva, unatoč tome ima dobro držanje
- Želi želju u bunar da ju nađe onaj kojeg voli
- Princ se pojavi i ona od njega pobjegne
- Princ je pjesmom ipak izmami van, ali prije nego što je izašla popravila je podrapanu haljinu i frizuru
- Zbog maćehinog bijesa što je Snjeguljica ljepša od nje, Lovac je vodi u šumu gdje je dobio zadatak da je ubije. Ona pjevajući bere cijeće u lijepoj
- Ne mogavši je ubiti Lovac joj kaže da bježi i ona preplašeno bježi

³¹ Preuzeto sa: https://encrypted-tbn1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcS03jNOcuJfA3iH_fBHN-00B3YxsgE0KrGkD_WLifMxXVdjURG6zA

- Došla je u strašnu šumu u kojoj je preplašena i sama, ne zna što bi te padne na pod i plače do jutra
- U ovom dijelu crtića je odjevena u lijepu haljinicu i ima napravljenu frizuru, skupljenu, tipičnu za to razdoblje u kojem je crtić nastao, cijelo vrijeme se ponaša kao dama, uglašeno i fino, decentno
- Pjevajući dođe do male kućice gdje će zatražiti sklonište i pomoć, naravno prije nego je pokucala na vrata popravi frizuru i haljinu jer mora biti lijepa
- Kada je otvorila kućicu prvo što je primjetila kako je unutra sve nečisto, prašno i neuredno. Hrpa neopranog suđa, metla je netaknuta već duže vrijeme
- Odmah se uhvatila pospremanja i čišćenja jer ona zna kako se to radi, ipak su oni dečki i oprošteno im je
- Patuljci dolaze doma i namjeravaju je ubiti jer je ona uljez u njihovoj kući ali kad ju ugledaju odluče je poštediti iz razloga jer je žena i lijepa je
- Ljutko baš naprotiv kaže da pošto je žena da je puna zlih čarolija
- Ona ih moli da ostanu jer će je inače zla maćeha ubiti i da će zauzvrat raditi sve po kući kuhati, prati, pospremati
- Pjeva o princu kojeg voli kako će joj doći i spasiti ju od svega zla
- Kuha patuljcima ručak, ali zadaje zadatak da se operu prije jela
- No to nije prošlo bez komentara, Ljutko je nevoljko izašao i rekao „ah žene“
- Snjeguljica priča o svom princu u kojeg se zaljubila i kako je on romantičan
- Napominje kako zna da će jednog dana njen princ doći i ona ga čeka
- Važno joj je da ju svi patuljci vole i moli se da ju Ljutko zavoli
- Na odlasku patuljaka na posao ona im svima dijeli poljupce i oni odmah poslije toga „poblesave“, pritom opet pjeva o princu koji će doći po nju u proljeće i odvest će je od svega zla
- U međuvremenu vidimo zlu maćehu u tamnim bojama sa ozbiljnijom i tamnijom glazbom, u društvu vrana i štakora kako navodi snjeguljicu na smrtonosni griz jabuke, ona naravno naivna zagriže i otruje se
- Patuljci joj slože stakleni lijes iz kojeg se vidi njena ljepota
- S proljećem je došao njen princ, poljubio je i ona se probudila i odmah bacila njemu u zagrljaj i odlazi s njim samo mašući patuljcima i dajući svakom od njih jedan poljubac

Fizičke karakteristike ženskih likova:

- *Snjeguljica* – koža bijela kao snijeg, usne crvene kao ruža, kosa crna kao ebanovina, piskutav glas, praćena veselim i lijepim životinjicama, lijepo oblikovano tijelo, odjevena u haljinu
- *Zla maćeha* – u tamnim bojama, zelene oči, praćena štakorima i vranama, kasnije se pretvara u ružnu, krezubu, pogrbljenu staricu sa izrazito kljukastim nosom i bradavicama po licu, odjevena u haljinu

Psihičke karakteristike ženskih likova:

- *Snjeguljica* – nježna, dobra, cijelo vrijeme je uglađena i ponaša se poput dame bez obzira u što je odjevena. Svi muški likovi iz crtića ju vole, osim Ljutka na početku, iz čega se vidi da joj je jako stalo do tuđih mišljenja i pokušava se svima svidjeti. Prihvaća svoju sudbinu i čeka princa
- *Zla maćeha* – potpuna suprotnost Snjeguljici, čvrsto se bori za ono što želi i ne preza ni pred čime da to ostvari, koristi se muškim likovima kao svojim oružjem, na kraju preuzima stvar u svoje ruke

Zaključno razmatranje

Ovaj crtić nastao je prije izraženih feminističkih pokreta. Sam crtić obiluje muškim likovima (lovac, patuljci) dok su ženska lika samo dva, koja su potpuno suprotstavljena. To je s jedne strane dobra, vedra i lijepa Snjeguljica koja ima prekrasan glas (iako malo piskutav) i u pratnji je lijepe glazbe i veselih, slatkih životinjica, a s druge strane je zla maćeha koja je sva u tamnom, ozbiljna glazba ju prati i ružne ili manje cijenjene životinje. Snjeguljica je prikazana kao neiskvarena dobra djevojka koja je dosta pasivna u radnji crtanog filma. Prihvaća svoju sudbinu i bježi pred maćehom bojeći se za svoj život. Istovremeno po tom pitanju ne poduzima ništa protiv nje nego čeka svog princa da joj dođe i da ju spasi. Iz odnosa sa drugim likovima jasno vidimo da ju svi vole i cijene (osim maćehe), a njoj je do toga jako stalo. Želi biti voljena i prihvaćena. Ponaša se uglađeno tijekom cijeloga crtića i nije joj teško čistiti i pospremati u podrapanoj haljini iako je princeza. Zapravo čišćenje je jedina radnja koja

je vezana za nju u ovom filmu. Većinu svog vremena provodi u kući pospremajući i kuhajući. S druge strane, zla maćeha je glavni pokretač radnje. Ona je ljubomorna na Snjeguljčinu ljepotu i želi je maknuti pod bilo koju cijenu kako bi ona i dalje bila najljepša u kraljevstvu. Služi se lovcem kao svojim oružjem za njezino smaknuće, ali kad ju on iznevjeri stvari preuzima u svoje ruke. Bori se za ono što želi. Nije prihvaćena i drugi likovi ju ne vole. Na kraju se pretvara u ružnu staricu te biva ubijena.

Snjeguljica je tipičan lik za razdoblje u kojem je nastala. Ona je dobra, fina uglađena dama koja je poslušna i vezana za kuću. Ne opire se nego prepušta sudbini i čeka princa da ju spasi. Jedina njezina karakteristika koja je izražena je ljepota. Drugi likovi je gledaju kroz tu prizmu. Žene u stvarnom svijetu, u tom razdoblju izgledaju slično tome. One nemaju velika prava, vezane su za kuću, čišćenje i odgajanje djece, te ovise o muškarcu. Uvijek moraju biti dotjerane i sređene, nose slične frizure kao Snjeguljica.

Stavimo li taj crtić u kontekst današnjeg vremena vidjet ćemo da djeca iz njega jedino mogu naučiti kako su dobre djevojke pasivne, ovisne o drugima, vezane za kuću i dakako moraju biti lijepe. S druge strane ako se za nešto borimo i želimo, u crtiću se to povezuje sa neprihvatanjem i ružnoćom. Ne zaboravimo da djeca u najranijoj dobi sve shvaćaju stvarno i ne mogu razlučiti što je dio mašte. To je problem jer se u crtiću Snjeguljica ne bori za sebe nego čeka svog izbavitelja. Time se djeca uče kako se ne trebaju boriti za sebe nego će se nekako uvijek sve na kraju dobro završiti.

14.2. PEPELJUGA

Pepeljuga je bajka o lijepoj djevojci koja je ostala bez roditelja. Bila je osuđena na život s maćehom i dvije polusestre koje su je postavile za sluškinju. Pepeljuga ih je poslušno dvorila i radila sve u dvorcu sve što je trebalo. Jednog dana došlo je pismo sa dvora u kojem se pozivaju sve mlade neudane djevojke da dođu na bal kako bi princ odabrao svoju buduću ženu. Maćeha i polusestre su Pepeljugi dale puno posla koje mora obaviti tako da nije stigla otići na bal. Na kraju uz pomoć dobre vile ipak ode, ali se morala vratiti do ponoći. U brzini dok je odlazila izgubila je cipelicu. Uz pomoć te cipelice princ je po cijelom kraljevstvu tražio svoju buduću ženu. Kada ju je napokon našao oženio se s njom i živjeli su sretno.

Slika 3. Pepeljuga sa dobrom vilom³²

Slika 4. Polusestre i maćeha³³

³² Preuzeto sa: <https://encrypted-tbn2.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcOgen7tGXXzJVC4i9K9t2rUPLINipom0NFwTnc9F83hB9U3cEvb> (6.5.2014.).

³³ Preuzeto sa: <http://www.filmski.net/sw4i/mediaFile/8366/1853c.jpg> (6.5.2014.).

Ženski likovi: Pepeljuga, maćeha, dvije polusestre

Detaljna analiza tijekom crtanog filma:

- Pepeljugin otac je smatrao kako je mala djevojčica trebala majku pa se ponovo oženio, time je Pepeljuga dobila maćehu
- Otac je imao uvijek kakvu je ženu želio: morala je biti dobrostojeća žena i imati curice Pepeljugine dobi
- Nakon očeve smrti Pepeljuga je postala sluškinja u vlastitom dvorcu, ali unatoč tome ona je ostala uvijek dobra i pristojna i svakog jutra gajila nadu da će joj se snovi ostvariti
- Pepeljuga poslje spavanja izgleda prekrasno, kao da je netom našminkana, s tim da spava u pletenicama i kad se probudi onda ih raspusti i počeshlja kosu
- U društvu je veselih malih životinja, ptičica i mišića, sa svima je prijateljica i oni ju jako vole
- Ljuti se na sat jer joj čak i on naređuje kad se mora dignuti – tim činom pokazuje svoje razmišljanje i volju za revoltom ali ne poduzima ništa po tom pitanju jer već u sljedećoj rečenici kaže kako joj mogu naređivati koliko hoće, ali joj nemogu zabraniti sanjati jer se možda jednog dana njezini snovi ostvare, pritom grli jastuk i očito misli na princa
- U sljedećoj je sceni došao novi mišić u dvorac i ona mu odmah poželi dobrodošlicu i izvadi haljinicu koju će obući, ali shvati da je muško i kaže da je to vrlo bitna razlika i izvadi mu drugačiju odjeću, majcu i cipele
- Pepeljuga uslužno poslužuje doručak i radi maćehi i polusestrama sve što treba, sluša ih bespogovorno iako se one prema njoj odnose loše
- Nastaje scena u kojoj su polusestre tužile Pepeljugu maćehi kako je učinila nešto loše, zatim ju maćeha poziva na red i ne da joj govoriti i da se opravda
- Na kraju Pepeljuga opet bespogovorno posluša da za kaznu očisti cijeli dvorac iako je čist
- Pepeljuga pere pod i prekrasno pjeva
- Maćeha je napravila sve kako Pepeljuga ne bi otišla na prinčev bal

- Pepeljugini prijatelji mišići shvate kako Pepeljuga neće imati vremena za srediti haljinu tako da će joj oni pomoći, pritom mišić kaže kako će on šiti a mišica ga ukori i potjera te kaže prepusti šivanje ženama
- Pepeljuga je uspjela sve srediti i spremiti se za bal, ali joj zavidne polusestre na odlasku rastrgaju haljinu pri čemu Pepeljuga nije niti trepnula i pokušala se obraniti
- Odlazi plakati u vrt gdje joj dolazi dobra vila i sređuje je za bal, ali se mora vratiti do ponoći
- Scena bala prikazuje kako se princu djevojke nude kao na pladnju i sve žude za njim, a njemu je dosadno i zijeva
- Odjednom dolazi Pepeljuga i princ ju ugleda, ostavi sve i krene prema njoj
- Sazna se vijest kako izaslanik dolazi obuvati sve cure koje su bile na balu ne bi li se našla vlasnica cipele i Pepeljugi je naređeno da pomogne sestrama kod oblačenja
- Prvi put da je Pepeljuga pritom mislila na sebe i jednostavno bez se opravdavanja otišla spremi
- Polusestre su probale cipelu ali noge su im bile predebele i prevelike
- Pepeljuga ide probati cipelu, ali ju maćeha i polusestre razbiju i zatim dolazi ključni trenutak gdje Pepeljuga ima drugu i dokaže kako je ona ta
- Naravno ništa drugo nije bilo bitno, ona je ta ljepotica, vjenčali su se i živjeli sretno do kraja života
- Na kraju pouka piše – „Ako vjeruješ u snove oni će se ostvariti“

Fizičke karakteristike ženskih likova:

- *Pepeljuga* – plava duga kosa, prekrasne oči, rumene usne, crne duge trepavice, okružena dobroćudnim i veselim životinjicama, lijepo oblikovano tijelo, odjevena u haljinu
- *Maćeha* – u tamnim bojama, tamna kosa, zelene oči, ima mačka Lucifera koji je isto u tamnim bojama i potpuna suprotnost Pepeljuginim životinjicama, odjevena u haljinu
- *Polusestre* – crna i crvena kosa, tamne oči, odjevene u haljinu

Psihičke karakteristike ženskih likova:

- *Pepeljuga* – neiskvarena sanjatica koja mašta o svom princu i to joj je životna filozofija
- *Maćeha* – bori se za sebe i svoje kćeri, protiv Pepeljuge, glavni „mozak“ u smišljanju planova
- *Polusestre* – bespogovorno slušaju i oslanjaju se na svoju majku da im organizira dobar život

Zaključno razmatranje

Pepeljuga je tipičan lik za razdoblje u kojem je nastala i potpuno se slaže sa prvom grupacijom u koju je svrstana. Nastala je u doba prvog vala feminizma u kojem se žene zapadnog svijeta intenzivno kreću boriti za svoja prava i ravnopravnost. Ona je plava, lijepa, lijepog glasa i nemora se ništa brinuti jer njezina ljepota je dovoljna da ju princ zavoli i jednog dana odvede i spasi od sveg zla. U nekim dijelovima pokazuje svoje mišljenje i nezadovoljstvo ali ne čini ništa po tom pitanju. Ne sudjeluje u kreiranju vlastitog života nego se pokorava naredbama. Jedino se na kraju iskazala i izborila za sebe kod probavanja cipelice. Bez obzira na sve, jedine osobine koje joj se priznaju i koje su ključne za cijelu radnju filma je njezina ljepota. I u ovom crtiću dobar lik je vezan za kuću i kućanske poslove, ali je naprednija od Snjeguljice jer se na neki način sama izborila za princa. Princ kao muškarac je prikazan veoma pasivno ali moćno. Ne utječe na svoju sudbinu jer mu je otac organizirao bal i prisiljava ga da se oženi, ali može imati svoju volju i izabrati koju god djevojku želi. U tom dijelu crtića djevojke mu se nude kao na pladnju, a njemu je dosadno i to izražava zijevajući. Taj dio se može protumačiti kao očito podčinjavanje žena. U sljedećem trenutku dolazi Pepeljuga koja odmah osvoji njegovu pozornost samo i isključivo zbog svog fizičkog izgleda. Ljepota se nameće kao njezina jedina vrlina. Važno je napomenuti da Pepeljuga kao i Snjeguljica izgubi oca i ostane sa maćehom, te da i u ovom crtiću glavna negativna uloga pripada ženi. Uveden je novi element, a to je uloga dobre vile koja također pripada ženi. Zla maćeha je i ovdje glavna pokretačica radnje, ili se barem trudi to biti. U svakom slučaju ona je pametna i bori se za svoj cilj kako bi osigurala sebe i svoje kćeri. Kćeri su prikazane tupasto i ovisne o svojoj mami. Ne vole Pepeljugu, niti ona voli njih. U ovom crtiću izražena je velika rodna razlika između muškaraca i žena. To je

vidljivo kada Pepeljuga želi novom mišiću odjenuti haljinicu, ali se ustanovi da je on zapravo dečko i ne može nostiti haljinicu. A druga situacija je kada mišići pomažu Pepeljugi napraviti haljinu za bal te se mišić ponudi kako će on šiti, na što mu mišica odgovara neka prepusti šivanje ženama.

I ovdje je glavni ženski lik dobrica koju svi vole. Više je naglašena fizička ljepota čime se pod lijepim smatra: duga plava kosa i krupne plave oči, minijturni struk i male ruke i noge. Loši ženski likovi nemaju te karakteristike s čime se jasno utječe na dječju percepciju lijepoga. Ako si lijep onda si dobar, u protivnom si zao. Osim toga više je naglašena nerealnost. Pepeljuga je sanjatica koja sanja o svom princu i šalje se poruka kako samo treba sanjati i snovi će se ostvariti. Da treba imati neki cilj u životu i snove to je istina, ali se itekako treba pomučiti za njihovo ostvarenje. Time se također iskrivljuje dječja percepcija. Na kraju, veoma su izražene rodne razlike čime se prenosi poruka kako su žene zadužene za ženske poslove i muškarci ih ne smiju raditi, u ovom slučaju šivanje, te se nameće način odijevanja muškaraca i žena.

S obzirom da je crtić nastao kasnije od Snjeguljice i da je već krenula feministička borba u punom jeku, vidi se određena razlika. Muški likovi ne prevladavaju u crtiću iako imaju veću moć, Pepeljuga pokazuje određeni revolt ali po tom pitanju ništa ne poduzima.

14.3. USPAVANA LJEPOTICA

Ovaj film nastao je 1959.g, i na samom je kraju prvog vala feminizma. Iako se ne vidi velika promjena u konceptu glavnog ženskog lika u odnosu na prethodne crtiće, postoje likovi sa naznakama nečeg drugačijeg.

Radnja crtanog filma: U kraljevstvu se napokon rodila princeza koju su svi došli darivati. Između ostalih došla je i zla vještica koja ju je proklela da će se kad navrší šesnaest godina ubosti na vreteno i umrijeti. U strahu su je kralj i kraljica poslali sa tri vile u šumu kako bi bila sigurna do rođendana. Na sami šesnaesti rođendan vile vraćaju princezu u dvorac ali ih je zla vještica vidjela i na kraju se princeza ipak ubode na vreteno i zaspe. Poslje duge borbe princ uspije doći do nje i poljubiti je jer poljubac prave ljubavi razbija čaroliju i spasi cijelo kraljevstvo.

Slika 5. Tmoružica (izvorno: Aurora)³⁴

Detaljna analiza tijekom crtića:

- U kraljevstvu se napokon rodila kćer i već joj je bilo predodređeno za koga će se udati
- Tri dobre vile darivaju dijete:
 - prva daje ljepotu (sunce u kosi, usne crvene kao ruža)
 - druga daje lijep glas da lijepo pjeva
- Dolazi zla vještica koja je proklela princezu da će se za šesnaesti rođendan ubosti na vreteno i umrijeti
- Kako treća dobra vila nije još darovala dijete, svojim darom je ublažila njezinu kletvu s kojom princeza neće umrijeti nego će cijelo kraljevstvo zaspiti. Iz sna se mogu spasiti jedino poljupcem prave ljubavi jer prava ljubav pobjeđuje sve
- Dobre vile vode princezu u šumu gdje će je odgajati do kobnog rođendana kako bi se osigurali da joj se ništa neće dogoditi. Da bi to mogle što uspješnije obavljati moraju se odreći čarolije

³⁴ Preuzeto sa: http://img3.wikia.nocookie.net/_cb20130501142533/disney/images/5/58/Sleeping-beauty-disneyscreencaps.com-1992.jpg (6.5.2014.).

- Princeza je u pratnji lijepih životinja sa kojima prekrasno pjeva o nekome tko će je pronaći i uzvratiti pjesmu ljubavi, te govori kako se otela od kontrole vila, ali samo u snu
- Princ joj prilazi i ona pleše s njim, zaljubi se
- Po povratku ispriča to vilama te joj one kažu kako se nemože zaljubiti jer je već obećana nekome drugome za brak, na što se vile naljute
- Kletva je ispunjena i princeza se ubode
- Princa otme zla vještica kako ne bi mogao nikome pomoći, i dobre vile krenu za njim na zabranjenu planinu da ga spase
- Vile su odigrale odličnu ulogu te oslobodile princa i naoružale ga tako da može pobijediti kraljicu i stići do Aurore
- Princ dolazi do Aurore, poljubi je i spasi cijelo kraljevstvo
- Aurora je u plavoj haljini
- Na posljetku se Princ i Princeza ožene i žive sretno

Fizičke karakteristike ženskih likova:

- *Aurora* – Duga kovrčava plava kosa, plave oči, duge trepavice, lijepo oblikovano tijelo, odjevena u haljinu
- *Zla vještica* – U tamnim bojama, u pratnji crnih vrana, odjevena u haljinu
- *3 dobre vile* – U tonovima tople boje, odjevene u haljine

Psihičke karakteristike ženskih likova:

- *Aurora* – pasivna dobra djevojka, pjeva i mašta o princu
- *Zla vještica* – pokretačica radnje
- *3 dobre vile* – buntovne, odlučne, snažne, spašavaju cijelo kraljevstvo

Zaključno razmatranje:

U početku film počinje tradicionalno i ima standardne elemente. Dakle glavna junakinja je plava, prekrasna, sa lijepim glasom i bitne su samo fizičke osobine i ljepota.

Dakako ona se ne protivi ničijem mišljenju i mašta o svom princu koji će je oženiti. Kada sazna da ima dogovoreni brak ona bude žalosna, ali se pokori tom pravilu. U crtić je ipak uvedena jedna novost a to su tri dobre vile koje odudaraju od dotadašnjih standarada. One su buntovne, ne žele kuhati ni prati, skrojile su haljinu plave boje, te su prve koje su se usprotivile dogovorenom braku. Između ostalog pomažu princu u oslobađanju i njegovom spašavanju kraljevstva. Da nije bilo njih on ne bi uspio. Osim toga ovo je prvi crtić u kojem glavni ženski lik ima oba roditelja, iako glavna negativna uloga standardno pripada ženskoj osobi. Negativna uloga zle vještice je i u ovom slučaju glavni pokretač radnje. Ona je zla i želi ostvariti svoje ciljeve. Vila više nije samo jedna kao u Pepeljugi, nego ih je tri i sve su žene.

S ovim se crtićem polako vidi promjena u samostalnosti likova i težnji nečem višem. Iako je Aurora pasivna i pokorava se sudbini bez imalo borbe u određenim situacijama iskazuje buntovnost i ne slaganje. Dobre vile su ono što je potpuni novitet u Disneyevim crtićima sa svojom voljom i samostalnošću. Na kraju imaju sposobnost i one su zapravo te koje spase kraljevstvo.

I u ovom crtiću djeci se očigledno nameću standardi ljepote, uči ih se pasivnosti, ali se polako vidi pomak u obavljanju kućanskih poslova. Vile su te koje odbacuju nametnuto pospremanje, pranje posuda i sl. Povučeno paralelno sa stvarnim svijetom, crtić je nastao na samom kraju prvog vala feminizma u kojem se žene bore za promjene u rodnim odnosima moći.

14.4. MALA SIRENA

Mala sirena je crtić koji smo svrstali u drugu grupaciju, a radnja se odvija u vrijeme drugog vala feminizma.

Radnja crtanoj filma: Ariel je sirena koja oduvijek teži nečem višem. Tako je usljed jednog od svojih mnogobrojnih istraživanja zamijetila dečka za kojeg se odlučila boriti te se na kraju odrekla svog predivnog glasa u zamjenu za noge. Otišla je za njim na kopno, uz određene prepreke osvojila ga i udala se za njega.

Ženski likovi: Ariel, sestre, Ursula

Slika 6. Mala sirena (Ariel)³⁵

Slika 7. Ursula i Ariel³⁶

Detaljna analiza tijekom crtića:

- Ariel koja ima prelijep glas, na svom prvom pjevačkom nastupu se ne pojavi, sve njene sestre su tu, ali nje nema
- Ona se za to vrijeme upušta u pustolovinu sa svojim prijateljem. Pretražuje olupinu broda kada ih napadne morski pas
- Sjetila se nastupa zbog kojeg ju na kraju otac i rak (maestro) grde pri čemu se ona bezuspješno brani

³⁵ Preuzeto sa: <http://www.filmski.net/sw4i/thumbnail/thumb?thumbId=33379> (5.6.2014.).

³⁶ Preuzeto sa: https://encrypted-tbn1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTb_JyFxe3VP5ffuqRVPLm3QMX7zPjixTtuiwvHh6-F6fAJVs9B (5.6.2014.).

- Otac sazna da je opet išla na površinu mora i pobjesni, a ona mu odgovara, smatra se velikom jer ima šesnaest godina
- Otac joj kaže da dok živi u njegovom oceanu poštovat će njegova pravila, ona ga pokušava navesti da ju sasluša ali ju stalno otac poklaplja i kaže da ne smije na površinu
- Na kraju rasprave otac ju pita da li joj je to jasno, a ona pobjegne i ne želi odgovoriti
- Na kraju svega on se preispituje da li je možda bio prestrog prema njoj, svejedno postavlja raka da ju prati i nadzire jer se boji za njen život pošto je tako željna avantura
- Čim je otišla od oca, Ariel se uputila u novu pustolovinu i razmišlja na glas kako bi joj bilo sigurno lakše da može vidjeti stvari očima svoga oca
- Posjeduje skladište puno ljudskih stvari koje je pronašla tijekom svojih pretraživanja olupina brodova
- Stalno govori da želi nešto više, želi znanje, želi istražiti obalu, sigurno postoji nešto više od života u moru
- Svoje glava je i usprkos očevim naređenjima ode za brodom kojeg je vidjela i na njemu ugleda muškarca koji joj se sviđa
- Nakon što brod uništi oluja, ona spasi princa i pjeva uz njega dok se ne probudi
- U 28min filma dolazi do preokreta: zaljubila se i trga latice cvijeća pitajući se voli li ju ili ne voli, također i preokreće riječi pjesme. Ne pjeva više o nečem višem nego želi postati dio njegovog svijeta
- Nakon što joj otac sazna da se zaljubila u ljudskog princa, brani joj, ali ona i dalje po tom pitanju ostaje vjerna sebi, tvrdoglava i suprotstavlja mu se
- Otac joj je uništio cijelu njenu zbriku pronađenih ljudskih stvari na što se ona rastužila i uplakana pobjegla. Putem su je srele ružne jegulje koje pripadaju zločestom ženskom liku Ursuli koja je oceanska vještica
- Jegulje je odvedu do Ursule
- Ursula se želi dočepati Ariel kako bi uništila njezinog oca i ona zavládala oceanom i sada ima savršenu priliku jer je ona ranjiva i traži bilo koji način samo da vidi princa
- Ursula joj nudi nagodbu – dat će joj noge ali za uzvrat traži njezin glas, i s tim da Ariel mora birati između princa i svoje obitelji

- Ariel nije sigurna u nagodbu jer kako će bez glasa, ali Ursula je uvjerava da što će joj glas pored njezine ljepote, ne smije podcijeniti važnost govora tijela
- Zatim zapjeva pjesmu o tome kako dečki ne vole razgovore i brbljave cure
- Ariel na kraju pristane i princ je sretne, dolazi do nje na temelju njezine ljepote ali pošto nema glasa nije siguran da je to ona prava
- Neobična je djevojka – vozi se naopako u kočiji, šašava je i nije uštogljen ali sve rješava uspješno na svoj neki poseban način
- Vidjevši kako će Ariel uspjeti navesti princa da se zaljubi u nju, Ursula se pojavi u ljepšem obliku nego što je ona sama i iskoristi Arielin glas kako bi prevarila princa
- Princ bez razmišljanja zaprosi Ursulu zbog njezina glasa
- Na kraju se ispostavi da je Ursula zla i ukrala Arielin glas, Otac spašava Ariel, ubija vješticu, Ariel spasi princa i opet prava ljubav pobjeđuje
- Na kraju piše kako djeca moraju biti slobodna i odabrati sama svoj put
- Ariel je sve odbacila radi princa

Fizičke karakteristike ženskih likova:

- *Ariel* – crvena kovrčava kosa, zelene oči, lijep glas, vitka figura
- *Sestre* – dvije imaju crnu, dvije plavu i dvije smeđu kosu, lijep glas, vitke figure
- *Ursula* – crna hobotnica, debela, plava kratka kosa, ružan hrapavi glas

Psihičke karakteristike ženskih likova:

- *Ariel* – buntovna, odvažna istražiteljica, bori se za svoja uvjerenja i razmišlja svojom glavom
- *Sestre* – poslušne ocu
- *Ursula* – bori se za prevlast nad oceanom, mudrošću prevari Ariel

Zaključno razmatranje:

Ovo je crtani film koji smo svrstali u drugu grupaciju i po mnogočemu se vidi razlika: u ponašanju likova, ali i u radnji. Nastao je u doba prelaska drugog u treći val feminizma koji označava klasične postavke i fokuse feminizama, organizacija masovnog pokreta, spolnu ravnopravnost, antiimperijalizam, promjenu zakonodavstva, ženske i feminističke časopise, edukacija žena, problematika muškog nasilja i sl. Novost je da glavna junakinja ostaje sa ocem, a ne zlom maćehom. Njezin fizički izgled odudara od lijepo počešljanih dotadašnjih ženskih likova (plavuša ili brineta) te se razlikuje i po boji kose. Ariel je prva koja je buntovna i teži za nečim višim, istražuje i druge načine života. Ne zadovoljava se samo sa svojim fizičkim izgledom nego žudi za znanjem. Iako na kraju ostavlja sve radi ljubavi, barem je napredak taj da tijekom radnje ima svoj stav i mišljenje za koje se bori. Ne pjeva o princu koji će je spasiti nego pjeva o nečem više i kako se bori za to. Zaključujemo kako smo sa punim pravom ovaj crtić svrstali u drugu grupaciju jer se vidi ogromna razlika u odnosu na prethodne junakinje. Važno je također napomenuti da u ovom crtiću fizički izgled nije presudio. Presudio je i glas. Tu je naznaka da se pokušava nadići površnost i sagledati i druge aspekte. Iako se pokušava pokazati da ženi ne treba ništa više od ljepote, jer Ursula u svojoj pjesmi pjeva kako dečki ne vole brbljavice nego samo ljepotice. Na kraju se i ružna Ursula pretvara u ljepoticu sličnu Ariel sa tankim strukom kako bi osvojila princa. Samim time se ipak nameće neki standard ljepote i daje joj se na važnosti. Osim toga, Ariel kao dobra ima crvenu kosu, dok se Ursula pretvorila u lik isti njoj ali tamne kose. Iz toga se može zaključiti kako loši ljudi imaju tamnu kosu. Glavna ženska uloga i dalje pripada ženi koja se odvažno bori za svoje ciljeve.

U crtić se uvodi i novi element, a to je pojam drugačijeg. Ariel i njezina obitelj žive u moru, dok je njezin princ na kopnu. Povučeno paralelno sa stvarnim svijetom to bi moglo označavati određene klase, rase, nacionalnosti ili bilo kakvu pripadnost onih „drugih“. Iskazuje se nepoštovanje i neprihvatanje tih „drugih“ očevom zabranom Arieline ljubavi prema princu.

Ovim crtićem djeca napokon vide nešto drugačije i odstupanje od žena kao pasivnih likova i kućanica, ali im se nameće pojam onih „drugih“ neprihvaćenih koji se ne smiju miješati sa njihovim okruženjem.

14.5. LJEPOTICA I ZVIJER

Zbog prirode likova i godine nastanka, ovaj crtić je svrstan u drugu grupaciju.

Radnja crtanog filma: Glavna junakinja Belle je načitana i obrazovana mlada žena koju ne zanimaju ljudi u njenom malom selu nego teži otići iz njega. Spašavajući oca ostane zarobljena u dvorcu zvijeri koju na kraju obrazuje, pretvori u dobro i zaljubi se u njega. Zajedno pobjede sve i spasi ga od njegovog prokletstva kada se on opet pretvori u princa. Na kraju se ožene i žive sretno.

Slika 8. Ljepotica i Zvijer³⁷

Ženski likovi: Belle, tri plavuše

Detaljna analiza tijekom crtića:

- U početnim kadrovima došla je jedna starica u dvorac i donjela prekrasnu ružu, ali zbog njenog ružnog izgleda princ se podsmijehnuo ruži i otjerao staricu. Starica ga je upozorila da ga ne zavarava njezin izgled jer se njezina prava ljepota nalazi u duši. Princ ju je svejedno otjerao pri čemu se otopila njezina ružnoća i ona se pretvorila u prekrasnu čarobnicu

³⁷ Preuzeto sa: http://fc02.deviantart.net/fs71/i/2011/288/8/3/beauty_and_the_beast_by_fernl-d4cwobh.jpg (5.6.2014.)

- Zbog prinčevog čina čarobnica ga je proklela kako mora pronaći pravu ljubav i natjerati ju da se se usprkos njegovom vanjskom izgledu istinski zaljubi u njega inače će zauvijek ostati zvijer
- Belle je glavni ženski lik ovog crtića i nalazi se u malom gradiću gdje svi smatraju da je čudna zbog njezine izrazite želje na nečim većim
- Načitana je, obrazovana i zbog toga je ljudima čudna jer smatraju kako ženi nije mjesto s nosom u knjizi nego u kuhinji
- Nitko je ne želi slušati o znanosti, nije dio društva, ne uklapa se
- Kažu za nju da je preljepa i zbog toga im je dobra, ali zbog čitanja knjiga im je čudna, ispod prelijepe fasade ona je čudna
- Stanovnici govore da nije dobro što žena čita jer će joj svašta pasti na um, početak će razmišljati
- Govori o tome da mora postojati nešto više od ovog provincijskog života
- Puno čita knjige i najdraža joj je o borbama, i zatim u šestoj minuti crtića kaže kako joj je najdraži dio knjige onaj u kojem susreće svoga princa
- Seoski zavodnik se zaljubio u nju jer je najljepša
- On je malo priglup i ne zna kako ona može čitati knjige bez slika
- Također je napravljen kontrast između nje i tri plavuše koje se pojavljuju u pozadini i padaju na seoskog zavodnika
- U sljedećoj sceni se to jako dobro vidi – seoski zavodnik Belle želi voditi da vidi njegove trofeje, a ona naravno ne želi jer ju ne zanima, ali u pozadini tri plavuše uzdišu za njim i kažu joj da je luda kad ne želi ići s njim
- Belle ima svoj stav i bori se za njega, suprotstavlja se drugim ljudima kada vrijeđaju njezinog oca
- Otac i ona žele započeti novi život svojim izumom
- Otac odlazi prezentirati svoj izum, a ona ostaje sama i čuva se bez ikakve pomoći drugih
- Dolazi seoski zavodnik do nje da joj priopći vijest kako će je oženiti i da će joj se time ostvariti svi njezini snovi, pritom u pozadini tri plavuše plaču jer će ga izgubiti
- Zavodnik joj nudi priprostu lovačku kućicu, njegov ulov se peče na vatri za večeru, a ženica mu masira stopala dok se dječica igraju sa psima

- Naravno ona se zgrozila na tu njegovu ponudu i ne pada joj na pamet, dok on nastavlja da će imati šestero ili sedmero djece i to snažne momke poput njega
- Na kraju ga Belle odbije i baca u blato, pritom ga naziva praznoglavim tupanom i kaže kako ona želi nešto više: pustolovinu u svijetu, više od svega što joj je suđeno, nekoga tko će ju shvatiti
- Odvažno je krenula u potragu za tatom, zalaže se za njega i suprotstavlja se zvijeri koja ga je uhvatila, ali ipak poslje svega zaplače, najviše kako bi smekšala tu istu zvijer
- No međutim zvijer joj je nešto zapovijedila i ona ga je poslušala bez pogovora uz suze
- Zvijer govori da je ona tako lijepa a on tako ružan
- Suprotstavlja se zvijeri i neće doći na večeru, nego se spustila poslje i nije dozvolila nikome da joj veže salvetu nego si ju je sama smjestila na noge
- Tvrdoglava je i želi istražiti dvorac pogotovo zabranjeno zapadno krilo, u koje na kraju na prevaru i ode sama
- Bježi iz dvorca i bori se sa vukovima, ali princ (zvijer) ju spašava i pritom ostaje ranjen
- Tada se smekšala i pomogla mu, između ostalog svađa se s njim ali polako izlazi na kraj
- Zvijer kaže kako za nju treba nešto posebno te ju odvede u dvorsku knjižnicu i pokaže joj knjige
- Belle je osjećajna i kako bi olakšala zvijeri, počne jesti iz tanjura bez pribora za jelo kao i on
- Na kraju ga ona uči čitati, znanosti i nježnosti, zaljube se. Nije princ iz bajke ali ima nešto u njemu
- Ona opet spašava oca i odbija se udati za Gastona (seoskog zavodnika)
- Na kraju je spasila zvijer uzvraćanjem ljubavi

Fizičke karakteristike ženskih likova:

- *Belle* – smeđa kosa zavezana u rep, vitka figura, smeđe oči, plavo bijela haljina sa pregačom
- *tri plavuše* – plave djevojke u haljinama toplih boja, svijetlih očiju, služe kao kontrast Belle

Psihičke karakteristike ženskih likova:

- *Belle* – pametna, načitana, želi nešto više i opire se svima koji joj to otežavaju
- *tri plavuše* – potpuna suprotnost Belle, ona su priglupе i jedino žele udaju za seoskog zavodnika

Zaključno razmatranje:

Ovaj crtić je svrstan u drugu kategoriju i dosad je najnapredniji utoliko što je glavni lik načitana, pametna ima svoju volju. Prvi put se važnost daje znanju. Naravno ljepota i lijep glas su dakako prisutni, ali ovaj lik ima još jednu veću osobinu od Ariel koja je istraživala. Belle je načitana i obrazovana. Nikome nije sluga i ne pokorava se tuđim mišljenjima. Zna što želi i ima svoj stav. Također kao i Ariel iz druge grupacije ima samo oca. Postoji još jedna bitna razlika od drugih a to je da je ona ta koja na kraju spasi princa. Iako je i Ariel u sredini radnje spasila princa, ipak je ono glavno spašavanje na kraju odradio princ. U ovom slučaju to nije tako jer je poljupcem prave ljubavi Belle spasila zvijer. Osim toga velika je razlika što glavni negativni lik ne pripada ženi nego po prvi put muškarcu.

Crtić je općenito poseban zbog svojih razlika. Radi se velika razlika između pametne i načitane Belle i tri plavuše koje su prikazane glupima. Iz ovoga se može zaključiti kako se polako razdvajaju žene i diskriminiraju plavuše. Osim toga, po prvi put se žena pokazuje pametnija od muškarca i odbija ga. Kako je crtić nastao u novije vrijeme odnosno u trećem valu feminizma vidi se razlika u odnosu muškarca i žene s obzirom na prošlost. U prošlosti su žene bile podređene, morale slušati i jedino što su radile bile su u kuhinji i brinule se za djecu. Ovdje je prikazano upravo to. Seoski zavodnik nudi Belle takav život, no ona ga sa zgražanjem odbija.

14.6. PRINCEZA I ŽABAC

Ovaj crtić nastao je 2009. godine i svrstan je u treću kategoriju podjele crtanih filmova. Crtić je moderan i radi se o suvremenom životu. Između likova se vidi značajna razlika. Važno je napomenuti da su likovi u ovom crtiću pretežno crne rase. Pokazuje se velika sociološka podjela na bogate bijelce i siromašne crnce. Tako se naprimjer pokazuje kako bijelci žive u bogatim četvrtima i izolirani su jedni od drugih, a crnci žive u malim kućicama i svi se drže zajedno.

Radnja crtalog filma: Tiana je žena koja zna što želi. Dolazi iz radničke obitelji i san joj je otvoriti svoj restoran. Marljivo radi i muči se kako bi to i ostvarila. No međutim u grad dolazi princ koji zbog svoje pohlepe za novcem bude pretvoren u žabu. Traži od Tiane da ga poljubi kako bi ponovo postao čovjek, no umjesto toga ona postane žaba. Kroz cijeli crtić se bore kako bi opet postali ljudi što im na kraju i uspije. U međuvremenu se zaljube i ožene.

Slika 9. Tiana i žabac³⁸

Ženski likovi: Tiana, mama, Charlotte, mama Odie

³⁸ Preuzeto sa: <http://likeawhisper.wordpress.com/2009/12/13/the-princess-and-the-frog-a-movie-review/> (5.6.2014.).

Detaljna analiza tijekom crtića:

- Na samom početku dva ženska lika prikazana su u velikom kontrastu – glavni lik Tiana je crne rase, koja je ujedno i kćer od krojačice koja radi bogatoj kćeri haljine kao princezine. Bogata kćer je Charlotte, bijele je rase, ima plavu kosu i plave oči i totalna je suprotnost Tiani
- Krojačica im priča priču o princezi koja je poljubila žabu i zatim se ona pretvorila u prekrasnog princa. Na to Charlotte odgovara da bi ona poljubila stotinu žabaca samo da nađe princa, dok Tiana odgovara sa gađenjem kako to ne bi nikada učinila
- Otac govori Tiani kako može maštati i imati snove, željeti želje, ali da bi se one ostvarile mora puno raditi
- Kroz daljnju radnju Tiana se pokazuje kao radišna mlada djevojka koja radi više poslova i ganja ostvarenje svojih snova
- U grad dolazi princ koji je također crne rase i sve žene lude za njim, u pozadini su prikazane kako ga obožavaju, s tim da su sve žene bijele rase i samo je jedna crne
- Mama razgovara sa Tianom i kaže joj kako ne smije samo raditi nego da si nađe svog princa, ali ona joj na to odgovara da za to nema vremena jer zna što želi i za to radi
- Da je plava Charlotte potpuna suprotnost Tiani dokazuje i činjenica da ona samo želi princa, te se na balu dotjerala i kad je dolazila na plesni podij, sva pozornost je bila na njezinoj ljepoti
- Haljine su im isto suprotne, Tiana ima plavu dok Charlotte ima rozu haljinu
- Tiana doživljava ne samo uvredu na temelju spola nego i na temelju rase – dvojica koja su joj trebala prodati prostor za restoran kažu da to što ona želi ostvariti nije posao za „ženskicu njezinog porijekla“
- Tiani dolazi žabac i kaže da je princ, moli je za poljubac ali ona ne želi, tek kad joj je rekao da će joj dati sve što želi, uvidjela je priliku za svoj san te ga poljubila
- Ona se pretvorila u žabu te kreću u avanturu di je ona ta koja vodi i koja se snalazi i koja sve zna. Uči princa poslovima i kuhanju – kada je išla skuhati

ručak on ju je mislio čekati da završi ali mu je rekla da ne dolazi u obzir nego mora nasjeckati gljive koje mu je ona na kraju pokazala kako se sjeckaju

- Govori princu kako je radila naporno za sve što ima, a on je ljenčina i beskoristan, stalno odbija njegove ljubavne ponude
- Nakon nekog vremena izgleda da se zaljubila i više nije sigurna što želi, iz tog razloga im nije bitno i ostaju žabe te se vjenčaju
- Na kraju ipak postanu ljudi i ona otvori svoj restoran i postane uspješna, a princ je uz nju

Fizičke karakteristike ženskih likova:

- *Tiana* – crne rase, smeđe oči, tamna kosa, vitka figura
- *mama* – crne rase, tamne oči, vitka figura ali primjerena za staricu
- *Charlotte* – bijele rase, plava kosa, plave oči, vitka figura
- *mama Odie* – starica crne rase, ne baš lijepa, zgužvana, okićena nakitom, bez proteze za zube

Psihičke karakteristike ženskih likova:

- *Tiana* – zna što želi i marljivo radi kako bi to i ostvarila, radišna, uporna
- *mama* – dobroćudna starica, radišna, velika podrška Tiani
- *Charlotte* – razmažena, samo misli na princa i udaju
- *mama Odie* – starica ne baš lijepa ali simpatična dobrih namjera i mudra

Zaključno razmatranje:

Ovo je crtić iz nedavne prošlosti stoga je veoma moderan. Prvi crtić u kojem glavnu zločestu ulogu ne igra maćeha, vještica ili općenito žena, nego je ta uloga pripala muškarcu. Glavni lik ima oba roditelja, a ne samo maćehu ili oca. Nailazimo na moderne elemente iz suvremenog života npr. normalnih kuća a ne dvoraca, pojam bogatih i siromašnih, radničke klase, voodoo magije. Osim toga glavni ženski lik je crne rase, dolazi iz siromašne obitelji i za sve se mora sama izboriti. Nije načitana i

obrazovana kao Belle iz „Ljepotice i zvijeri“ koju, podsjetimo, na kraju ne spašava to jer se sve vrti oko njezine ljepote, nego ima onu neku drugu kvalitetu a to je radišnost i upornost. Zna što želi i za to se bori. Naglasak po prvi puta nije bio na njezinoj ljepoti, iako je prekrasna sa lijepom figurom i lijepim glasom, ali glavnu ulogu u crtiću ima njena druga kvaliteta. Žena se stavlja iznad muškarca utoliko što mu zapovijeda da nešto učini, uči ga i on bespogovorno sluša. Doduše to je također pokazatelj kako se on za ništa nije morao pomučiti u životu jer je muškarac i zbog toga ništa ne zna. Osim glavne crte vodilje, razlikuje se i to što su prikazane ljudske klase i rase. Razlika između crnaca i bogatih bijelaca.

Ono što bi vrijedilo istaknuti iz ovog crtića je da se po prvi puta spominje kako treba sanjati, ali se za sve u životu treba izboriti i marljivo raditi. Ništa ne pada s neba i nema dobrih vila koje će snove pretvoriti u stvarnost. Djeca iz ovog napokon vide do sad najrealniju sliku svijeta koja ih uči marljivosti, prisutnoj klasnoj razlici, a zanemaruje brak kao ostvarenje svih snova.

14.7. MERIDA HRABRA

Ovaj crtani film jedan je od novijih Disneyevih izdanja. Usprkos tome što je novi, radnja se odvija u srednjem vijeku. Bez obzira na to svrstala sam ga u treću grupaciju zbog karakteristike njegovih likova.

Radnja crtanog filma: Merida je hrabra i odvažna cura koja sama kroji svoju sudbinu. Odbija se udati po tradiciji, pritom posvadi sa majkom koja u nizu nesretnih okolnosti bude pretvorena u medvjeda. Na kraju Merida shvati da u životu ne može sve biti po njezinom, a s druge strane i majka shvati da mora malo popustiti u tradiciji i ostaviti svom djetetu slobodnu volju. Na kraju se Merida ne uda, majka se vrati u ljudski oblik i svi su živjeli sretno.

Slika 10. Merida³⁹

Detaljna analiza tijekom crtića:

- Merida je od svog oca za rođendan dobila luk i strijelu pri čemu majka baš i nije zadovoljna jer kakav je to dar za damu
- Merida govori kako se njezina tri brata izvuku iz svake nepodopštine dok ona kao žensko ne
- Mama Meridu stalno kori : princeza je i mora biti primjer za druge
- Merida kaže kako joj je cijeli život isplaniran i kako ima svoje dužnosti, obaveze očekivanja, te na kraju da je obrazuju da postane kao njezina majka
- Ona je buntovna, priprostog ponašanja
- Mama ju uči kulturi, povijesti dok ova pritom švrlja i ne pazi
- Princeza se: ne cereka, ne trpa hranu u usta, ustaje rano, suosjećajna je, strpljiva, oprezna, čista, teži savršenstvu
- Ali uz sve te uvijek ima jedan dan kada Merida može biti ono što je, i tada jaše na konju, puca iz luka i strijele, penje se na planine i radi u principu sve ono što princeza ne bi smjela
- Mama takvo ponašanje ne odobrava, dok je tati svejedno. Njemu je bitno da se ona nauči boriti

³⁹ Preuzeto sa: http://www.index.hr/images2/merida1_10052013_disney625.jpg (6.5.2014.).

- Mama je prikazana kao mozak obitelji, tata je tu samo smiješna figura koja ima izvršnu vlast, ali iza svega toga stoji mama
- Mama joj priopći vijest kako će doći lordovi i predstaviti svoje sinove kao prosce za njezinu ruku – iako je pokušala natjerati tatu da joj priopći tu vijest, no on zbog svoje nesnalažljivosti nije mogao, tako da je opet mama morala uzeti stvar u svoje ruke
- Merida se naravno tome protivi
- Otac kako bi riješio svađu između majke i Meride razgovara sa svojom ženom i pomaže joj u nalaženju problema
- Merida želi slobodu a majka želi sve po propisima
- Na kraju Merida ipak poslušna majku i nevoljko pristane na to da ju odjene u korzet, počešlja i uredi. Pritom se Merida ne osjeća nimalo ugodno i očigledno izražava svoje nezadovoljstvo, dok majka za nju u takvom izdanju kaže kako je prekrasna
- Kada su prosoci došli kralj je imao glavnu riječ, ali je zablokirao te je govor nastavila kraljica – opet preuzima stvar u svoje ruke
- Merida nije zadovoljna i to pokazuje, pritom se prosoci međusobno potuku i kralj uživa u cirkusu dok ga kraljica pogledom ne natjera da to prekine
- Poslje nekog vremena opet se pojavi tučnjava u koju se uključuje i sam kralj dok ih kraljica na kraju sve ne rastavi i nategne za uši
- Tijekom borbe Merida se ustane i odlučno ide boriti sama za svoju ruku pri čemu posrami sve dečke svojim vještinama u streljaštvu
- Kada dođe vrijeme da ispali zadnju strijelu majka joj to zabrani, ali Merida ju ipak ispali
- Posvađale su se pri čemu joj je majka rekla da se mora ponašati kao princeza, a ova joj je odgovorila da bi radije umrla nego bila poput nje
- U crtiću se pojavljuje još jedan ženski lik koji predstavlja vješticu ali dobroćudnu
- Nakon što majka bude pretvorena u medvjeda, Merida joj pomaže jer se ona ne zna snaći u šumi i izboriti za sebe
- Nakon što joj je Merida pokazala kako da ulovi ribu, majka medvjed sama ide probati pri čemu skine krunu

- Uz pomoć svih tih okolnosti Merida je shvatila neke stvari, a majka je uvidjela da nije sve u tradiciji i da mora pustiti djecu da samo odaberu svoj put
- Na kraju crtića piše: „Sudbina je u nama, samo moraš biti hrabar da to vidiš“

Fizičke karakteristike ženskih likova:

- *Merida* – raščupana duga crvena kosa, krupne plave oči
- *majka Elenor* – crna duga kosa sa sijedom pramenom, crne oči
- *vještica* – starica, veliki nos, bradavica, sijeda kosa, ima svaki drugi zub

Psihičke karakteristike ženskih likova:

- *Merida* – odvažna, pustolovna, snalažljiva i hrabra, bori se za svoje ciljeve i protiv stereotipnih rodni uloga
- *majka Elenor* – tradicionalna, stroga, na kraju ipak popusti i prekine tradiciju
- *vještica* – ne baš ugodna oku dobroćudna starica, malo šlampava i opasna

Zaključno razmatranje:

Iako je ovom crtanom filmu radnja smještena u prošlost, ono ima sasvim novo stajalište i prikazivanje likova. Majka je ta koja je glavna i koja naređuje kralju i svima. Kralj koji je do sada uvijek bio glavni, ima sporednu ulogu i zapravo glumi lutku koju iza svoje ogromne fizičke figure zapravo pokreće žena. Merida je pak s druge strane odlučna mlada djevojka koja prkosi svim tradicijama i poimanjima princeze. Od njezinog raščupanog fizičkog izgleda, do onog što ju zanima i čime se bavi. Kao i u prethodnom filmu i ova glavna junakinja ima oba roditelja, ali jedino što se do sad ovdje izgubilo je to da se nigdje ne spominju ljepota i lijep glas. Ovo je crtić u kojem su se prikazale potpuno neke nove ženske vrline i koje prekidaju sve tradicije. Jedini ne završava sa ženidbom nego se potpuno suprotno, od nje i bježi. Likovi su realniji, situacije u kojima se nalaze se mogu lako prenjeti i na današnji svijet. Prekidaju se svi stereotipi žena kao mirnih, poslušnihi dobrih, te se skroz mijenjaju rodne uloge. Žena je ta koja jaše, puca iz luka i strijele i sve ono što se smatra tipično muškim. Ona zbog

toga nailazi na otpor i pokušavaju joj se nametnuti općeprihvaćene rodne uloge za žene, ali se ona tome uspješno odupre.

Ovaj crtić radi veliku razliku u poimanju stereotipnih rodni uloga i prvi pokazuje realnu borbu protiv njih.

14.8. ENCHANTED (Princ Edward)

Na samom kraju analizirat ćemo i ovaj crtani film iako je nastao 2007.g. dakle prije crtića „Princeza i žabac“. Novijeg je datuma stoga je svrstan u treću grupaciju. Nalazi se na kraju zbog svoje posebnosti. To je zapravo još jedna tipična, već viđena bajka sa isto takvim likovima ali je stavljena u kontekst stvarnog života. Zbog toga ju nećemo detaljno analizirati po minutama crtića kao prethodne do sada, nego ćemo odmah ukratko napisati analizu i zaključno razmatranje. Ovaj crtić je odabran iz razloga što je zanimljivo i poučno vidjeti na koji način bi se jedna bajka primjenila i snašla u surovoj stvarnosti Američkog New Yorka.

Radnja crtalog filma: Na početku je radnja smještena u fiktivno kraljevstvo Andalaziju, u kojem princ standardno spasi prekrasnu djevu u nevolji (Giselle) i odluči ju oženiti. Ljubomorna majka kraljica baci čini i pošalje tu istu djevu u stvarni svijet u New York. Za njom pohita princ i na kraju svi ostali likovi. Princ ju pokušava naći i spasiti dok zla majka to isto pokušava spriječiti. U međuvremenu se isprepliću bajka i stvarnost te lijepa djeva upoznaje muškarca u kojeg se na kraju zaljubi i ne završi sa princem kojim je trebala.

Slika 11. Giselle u stvarnom svijetu⁴⁰

⁴⁰ Preuzeto sa: <http://www.filmski.net/sw4i/mediaFile/3761/3745i.jpg> (6.5.2014.).

Slika 12. Giselle u bajci⁴¹

Ženski likovi:

- *Giselle* – crvena duga valovita kosa, plave oči, pretežno u roznoj haljini
 - dobra, neiskvarena, tipična princeza iz bajki, bez briga, mašta o princu
- *zla Kraljica* – crna kosa, smeđe oči, istaknuto zeleno sjenilo, u tamnim bojama
 - tipičan zli ženski lik iz bajki, ima svoj cilj i želi ga ostvariti po svaku cijenu
- *Nancy* – crna kosa, tamne oči
 - djevojka iz realnog svijeta, uspješna poslovna žena kojoj je dosta stvarnosti
- *kćer (Morgan)* – djevojčica svijetle kose i očiju
 - mašta o princezama i bajkovitom svijetu, draži joj je od stvarnosti

Analiza crtića:

U početnim kadrovima sve je tipično i standardno za klasičnu bajku. Lijepa djeva u nevolji bude spašena od snažnog princa. Na kraju ta ista djeva završi u stvarnom svijetu u New Yorku gdje upoznaje čovjeka koji ima kćer. Ona je tako lakovjerna, naivna, dobra, sa svima razgovara i na kraju u tom svom neznanju bude pokradena od običnog starca. Prikazuju se ogromne suprotnosti bajke i stvarnog života. Npr. u bajci kada ženski lik naumi čistiti kuću (što je i ovdje slučaj, jer ipak je on dečko i ne posprema), u pomoć dođu slatke male životinje, dok su njoj ovdje došle prljave gradske: vrapci, golubi, štakori, žohari i muhe. Još jedna suprotnost je ta kada se Giselle bacila

⁴¹ Preuzeto sa: <http://www.filmski.net/sw4i/mediaFile/3761/3745i.jpg> (6.5.2014.).

muškarcu kojeg je upoznala u naručje (Robert), on ju nije lijepo uhvatio kao pravi princ nego su pali na pod i oboje se razbili.

Veliki dio bajke se vrti oko pitanja prave i istinske ljubavi. Dobro je poznato da se princeze i prinčevi u bajkama ožene na temelju poznanstva jednog dana. Isto tako je slučaj i ovdje. Giselle će se udati za svog princa na istom takvom temelju. U stvarnom životu se postavlja pitanje kako možeš znati da nekog voliš na temelju samo jednog dana. Kao potpuna suprotnost bajci, u stvarnom životu se nalazi Robert koji je u vezi 5 godina i ne zna kada će biti spreman za brak. Najprije se treba upoznati s čovjekom sa kojim se planira provesti ostatak života. Giselle u filmu po tom pitanju otvara oči i shvati da to ima smisla. Kada se ona i njezin princ Edward napokon nađu, Giselle mu prvo predloži „hodanje“ pa tek kad se bolje upoznaju ženidbu. Na temelju toga shvate da uopće nemaju zajedničkih tema i interesa. Sa jedne strane pokazuje se kako u stvarnom životu ipak mora biti određena doza bajke između muškarca i žene i kako se trebaju pokazivati znakovi pažnje, ali s druge strane pokazuje se i da ne treba biti lakomislen i udavati se nakon jednog dana na temelju bajkovite prave ljubavi. Isto tako u bajkama nema razvoda braka, prekida veza, ali u stvarnom životu se to događa. Kada Giselle to shvati bude jako tužna i počne plakati. Ne samo da spozna neke ružne stvari kojih ima u stvarnom svijetu a u bajci ne, nego se nauči i ljutiti. Shvati da ima puno drugih emocija, mišljenja koje njoj kao princezi nisu dozvoljene i nije znala za njih. Osim toga počne i razmišljati na što se princ Edward jako iznenadi.

U filmu se također pokazuje suprotnost da u stvarnom svijetu žena crne rase više na princa dok mu se u crtanom nitko ne usudi suprotstaviti. Sama uloga princa se zapravo mijenja, te se on pokazuje kao priglup. Jedine osobine koje posjeduje su dobar fizički izgled, ogroman napuhani ego i nasilnost.

Na kraju filma opet glavna junakinja (Giselle) završi u nevolji, ali ovaj put ju spašavaju dvojica muškaraca, njezin princ Edward i čovjek kojeg je upoznala u stvarnom životu Robert. Na kraju je ona ta koja spašava Roberta, svoju pravu ljubav. U ovom susretu bajke i stvarnosti princeza završi sa Robertom, a ne sa princem kojem je originalno namijenjena. Ali se zato Robertova djevojka Nancy pristane udati za princa iz bajke. Iz toga možemo zaključiti da je djevojci iz stvarnog života dosta surove stvarnosti i jednostavno želi pobjeći u bajku gdje se za ništa neće morati brinuti. Bit će lijepa i to je jedino bitno. S druge strane princeza iz bajke Giselle, otvara oči. Ona je spoznala svijet u kojem ne mora samo biti lijepa, dobra i poslušna, naučila je da postoji nešto više. Naučila je i neke nove emocije poput ljutnje i jako je zbog toga sretna. Iako i ona na

kraju završi sa Robertom, ovo je dobar primjer da sve bajke treba uzimati sa rezervom i jako dobro o svemu promisliti. Dakle tipičan bajkoviti lik prekrasne princeze otvori oči i puno se promijeni u stvarnom životu. Na kraju postane uspješna poslovna žena.

Ovaj crtić je veoma koristan utoliko što pokazuje kako bi se tipična bajka snašla u stvarnom svijetu. Likovi su karakteristični sa svojim bezbrižnim životima i razmišljanjem. Djeca iz ovog mogu jasno vidjeti razliku princeza i stvarnog svijeta.

15. RASPRAVA

Nakon detaljne analize navedenih crtića možemo sa sigurnošću tvrditi da je svaki lik poseban za sebe. Što je kasnije nastao to ima više elemenata samostalnosti ili nekih drugih karakteristika. Vidi se napredak i njegova izgradnja. U početku su ženski likovi poput tipičnih praznoglavih lutaka koje se ne brinu za ništa i jedino su sposobne za kućanicu i čekaju princa da ih spasi. Dakle potvrđuje se tvrdnja kako se djeci predstavljaju određeni rodni stereotipi žena kao kućanica i ovisnih o muškarcu. Osim toga ženski likovi imaju i glavnu negativnu ulogu. Jedine su povezane sa magijskim ulogama (vještice, vile).

Pretežno sve imaju koncept „jednog dana moj princ će doći“ i završavaju ženidbom sa tim istim princem, i naravno vječno sretnim životom. S vremenom ti se likovi više ili manje uspješno razvijaju. Počinju razmišljati i imati svoj stav. Obrazuju se i bore se za sebe. Zadnji lik (Merida) razbija rodne stereotipe i ponaša se onako kako se smatra da se trebaju ponašati muškarci.

Osim spomenutih rodni stereotipa, nameću se i oni vezani za ljepotu. Djevojka, u ovom slučaju glavni ženski lik, je lijepa ako ima dugu kosu (boja nije uvijet), krupne oči (boja nije uvijet), lijepu figuru sa minijaturnim strukom, dugim nogama ali malim ručicama i nožicama. S druge strane, nije lijepa ako ima tamnu kosu, tamne oči, neproporcionalno tijelo, grub glas i nemogućnost lijepog pjevanja. Usko su povezani ljepota i dobrota. Ženski lik koji je lijep automatski je i dobar, dok je onaj koji to nije, zao. Iz toga možemo zaključiti da osim što našoj djeci predstavljamo rodne stereotipe žene kao majke i kućanice, određene standarde ljepote, uz to im pokazujemo da su (prema navedenim karakteristikama) lijepe curice dobre, dok su one (prema navedenim karakteristikama) manje lijepe zle. Ne samo da se radi podjela u društvu žena i muškaraca rodni ulogama, već se radi i podjela među samim ženama na dobre i zle.

Osim toga, u pojedinim crtićima, se pokazuje podjela žena na pametne i glupe. U ovom slučaju pametne su brinete, dok su glupe djevojke plave.

Standardi koje vrijede za sve dobre ženske likove:

- duga kosa
- krupne oči
- vitka figura
- minijaturan struk
- prekrasan glas
- čiste, pospremaju
- duge noge
- male ruke
- mala stopala

Standardi koji vrijede za sve negativne ženske likove:

- tamna kosa
- tamne oči
- tamne boje odjeće
- neproporcionalno tijelo
- grub glas i nemogućnost lijepog pjevanja

Osim tih sličnosti po par elemenata se vidi razlika. Uzeli smo za primjer četiri konstante koje se očigledno mijenjaju ili nadograđuju s godinama.

1. Briga i skrb za glavni lik

Prva grupacija - Snjeguljica i Pepeljuga nemaju ni jednog roditelja nego samo zle maćeha koje ih žele ubiti ili iskorištavaju

Druga grupacija – Ariel i Belle imaju samo oca koji se dobro brine za njih

Treća grupacija – Tiana i Merida imaju oba jednako važna roditelja

*Trnoružica koja je na prijelazu iz prve u drugu grupaciju čini iznimku jer ima oba roditelja koji baš i ne igraju veliku ulogu jer je ipak odgajaju 3 dobre vile koje možemo poistovijetiti sa maćehama

Ovo smatramo relevantnim iz razloga što je u prvim klasičnim bajkama prisutna samo maćeha koja se brine (loše) za glavni ženski lik. Dakle težina je na ženskom liku kao majci i kućanici s tim da kao samohrana majka baš i nije uspješna. S vremenom se položaj žena u društvu mijenja, drugi val feminizma uzima maha ali se i dalje postavlja otac kao glavni skrbnik ženskog lika. Dok na kraju u trećem valu likovi imaju oba roditelja koji su jednako važni.

2. Životna filozofija glavnog ženskog lika

Prva grupacija – Snjeguljica, Pepeljuga i Trnoružica pjevaju o princu koji će jednog dana doći

Druga grupacija – Ariel i Belle pjevaju o nečem višem, boljem, žele se maknuti iz sredine iz koje potječu

Treća grupacija – Tiana pjeva o ostvarenju svoga sna, princ nije u planu, dok Merida uopće ne pjeva ali isto želi ostvarenje svog sna i ne mašta o princu

Iz ovog se jako dobro može uočiti napredak glavnih ženskih likova. U samom početku su nezainteresirane za ništa osim za princa, dok se s vremenom obrazuju i žele nešto više, princ dođe usputno. Na kraju princ potpuno ispada iz prvog plana i žele samostalnost i ostvarenje snova.

3. Stav glavnog ženskog lika

Prva grupacija – Snjeguljica, Pepeljuga i Trnoružica bespogovorno slušaju sve što im se naredi

Druga grupacija – Ariel i Belle imaju svoju volju i za nju se bore, prkose i buntovne su

Treća grupacija – Tiana i Merida isto imaju svoj stav i ne dozvoljavaju da im itko poremeti zacrtane planove

Očiti je pomak u poimanju ženskog lika što se tiče stava prema ostalim likovima. Razvile su se od kućanica koje pospogovorno slušaju sve što im se naredi do žena koje ne dozvoljavaju nikome da im poremeti zacrtane planove.

4. Obrazovanje glavnog ženskog lika

Prva grupacija – Snjeguljica, Pepeljuga i Trnoružica nemaju nikakvog obrazovanja, uopće se ne spominje i nije bitno, jedino znaju čistiti, pospremati i lijepo pjevati

Druga grupacija – Ariel je pametna i pustolovna, ne spominje se obrazovanje ali se može naslutiti da ga ima, dok je Belle obrazovana, načitana i pametna

Treća grupacija – Kod Tiane se ne spominje obrazovanost nego radišnost, a Merida je obrazovana i uz to se bavi streličarstvom koje se tada smatralo muškim sportom

U ovom slučaju vidi se najveći pomak od neukih kućanica preko radišnih obrazovanih žena pa sve do pametnih koje se bave sportovima netipičnim za žensku populaciju.

Iz priloženog se jasno vidi kako se glavni ženski lik iz Disneyevih crtanih filmova s godinama razrađivao i postao samostalniji. S godinama se razvija i kontekst samog crtića te njegova pozadina radnje. U početku se sve odvija u dvorcima i šumama, dok se na kraju radnja odvija u suvremenom gradu. Osim toga odnosi među likovima postaju dublji, radi se razlika između slojeva društva.

I dalje su prisutni navedeni stereotipi rodničkih ženskih uloga. Djeca gledanjem tih istih crtanih filmova usvajaju njihove poruke i skrivena značenja. Pošto je pomak prisutan, spor ali vidljiv, možda u budućnosti možemo očekivati potpunu promjenu rodničkih uloga žena i u crtanim filmovima. Tada bi bili na pravom putu temeljite izmjene društva u kojem živimo. Dakako idealističko je uopće o tome na takav način govoriti jer nisu samo crtani filmovi ti koji utječu na našu djecu, niti su sve kulture iste da im se pokazuju isti sadržaji. Ali činjenica je da trebamo početi od vlastite djece, jer onako kako ih naučimo, tako će se ona u budućnosti i ponašati. Ako im usađujemo stereotipne

obrasce ona kasnije neće vidjeti dalje od toga. Odnosno, ako imamo jedan model razmišljanja, ta šablona je zapravo ideologija. Naučeni obrazac iz djetinjstva u odrasloj dobi može prerasti u podložnost autoritetu, pa i onom političkom. Na koji način im prezentiramo rodne uloge, u skladu s tim će se oni ponašati cijeli život.

16. ZAKLJUČAK

„Spol je zasigurno jedan od ključnih elemenata u životu pojedinca jer se proteže kroz svaku domenu njegovog iskustva. Društvo pred muškarce i žene postavlja različite zahtjeve u pogledu dužnosti i obaveza, ali i različita očekivanja o tome kako bi se muškarac ili žena trebali ponašati, koje bi interese, stavove i osobine ličnosti trebali imati. Tako se u tradicionalnom društvu od muškarca očekuje da uzdržava obitelj, bude neovisan, samopouzdan, asertivan, da ne pokazuje emocije i sl., a od žene da se brine o domaćinstvu, odgaja djecu, bude pažljiva prema drugima, uredna, obzirna, suosjećajna i sl. Taj skup očekivanja o tome što je prikladno za svaki spol naziva se spolnom ulogom. Spolna se uloga usvaja kroz socijalizaciju. Već prilikom rođenja djeteta dobiva muško ili žensko ime, oblače ga u mušku ili žensku odjeću, obraćaju mu se u muškom ili ženskom rodu. Kako odrasta, dijete razvija spolni identitet odnosno svijest o tome je li muško ili žensko, te uči ponašanja koja se uz taj spol vežu. Proces kojim dijete stječe i vrednuje spolno prikladna ponašanja, odnosno usvaja svoju spolnu ulogu naziva se spolno tipiziranje. Koja su to ponašanja i osobine prikladne za koji spol razlikuje se od društva do društva, ali i od jednog do drugog povijesnog razdoblja. Antropološka istraživanja Margaret Mead pokazala su da ono što se u jednom društvu smatra tipično muškim ili ženskim, odnosno maskulinim ili femininim ne mora se takvim smatrati i u nekom drugom društvu. U određenim društvima vrednuju se određena ponašanja, čime se djelomično određuje i sadržaj socijalizacije, odnosno koja će se ponašanja i osobine razvijati. Prema tome, i preko spolne uloge kao jedinice socijalizacije društvo također utječe na formiranje ličnosti pojedinca. Razlikovanje muške i ženske uloge proizlazi, osim iz biološke, i iz različite socioekonomske funkcije koju su muškarci i žene imali kroz povijest. Uz rađanje, ženina osnovna funkcija je oduvijek bila odgajanje djece i vođenje domaćinstva, dok je muškarčeva bila uzdržavanje obitelji. Takva je podjela dužnosti nekada bila nužna za preživljavanje čitave zajednice pa je bilo potrebno da se kod pripadnika razvijaju osobine koje će im omogućiti uspješno obavljanje tih dužnosti.

Iz tog razloga djevojčice su se odgajale da budu savjesne, brižljive i poslušne, a dječaci da budu samopouzdana, dominantni i da teže k postignuću.“⁴²

Ovim radom željeli smo predstaviti što se zapravo krije iza ponašanja i odnosa princeza iz bajki. Tu sliku prenosimo na svoju djecu i na taj način ih oblikujemo. Unatoč neprestanoj borbi, žene se diljem svijeta još i danas svakodnevno susreću sa raznim preprekama koje moraju prelaziti. Sa godinama su te prepreke postale manje vidljive, ali itekako prisutne. Želimo li to promijeniti moramo početi od vlastite djece. Kultura je naučena, s obzirom na nju živimo i na takav način se ponašamo. Kako mi odgojimo svoju djecu, tako će ona u budućnosti odgojiti svoju. Usljed užurbanog načina života sve je manje vremena koje roditelji mogu provoditi sa djecom, stoga ne pridaju veliku važnost onome što ona uče iz okoline. Jedna od mnogih stvari koja na njih utječe su mediji. Oni utječu na sve, a kamoli na njih. Djeca se u skladu onime što vide i ponašaju. U dječjim programima u medijima najviše su zastupljeni crtani filmovi. Analizirajući ih, došli smo do zaključka da se žene u onim najpoznatiji crtanim filmovima (Snjeguljica i Pepeljuga) prikazuju kao nemoćne domaćice koje su ovisne o muškarcu. S vremenom se ženski likovi nadograđuju i emancipiraju, ali bez obzira žene su pretežno podređene. Ne samo da se radi o položaju žena i muškaraca, radi se i o nametanju pojma ljepote. San svake djevojčice je da bude princeza. Ona je prekrasna, lijepog glasa, pristojna, dobra, svi ju vole. Ali sve se te poželjne osobine upakiraju u određen fizički izgled. Djeca ne razumiju da one djevojčice koje nemaju dugu kosu, krupne oči, vitko tijelo sa minijaturnim strukom, duge noge, male ručice i nožice isto mogu biti princeze. I tamnokose malo punije djevojčice isto mogu biti dobre i lijepe i nemoraju biti vještice koje najčešće krase te osobine. Bez obzira na sve, puno je tu čimbenika koji utječu na našu djecu i oblikuju njihova razmišljanja i ponašanja bez da mi to znamo. Ovim radom prezentirano je samo djelić onoga što se može iščitati iz crtanih filmova. Sve moramo uzimati sa zadržkom i objasniti našoj djeci da djevojčice mogu biti princeze bez obzira na fizički izgled. Na kraju krajeva žene isto tako mogu biti te koje će spašavati muškarce i nemoraju biti neuke domaćice. Objasnimo im da ne postoje više strogo određene rodne uloge i da imamo mogućnost biranja.

⁴² Brnić, P. Odnos maskuliniteta, femininiteta te nekih sociodemografskih varijabli sa lokusom kontrole. URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/19/1/PetraBrnic.pdf> (5.6.2014.).

17. LITERATURA

- Brnić, P. Odnos maskuliniteti, femininiteti te nekih sociodemografskih varijabli na lokusu kontrole. URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/19/1/PetraBrnic.pdf> (5.6.2014.).
- Bognar, L. Bajka u mirovnom odgoju. URL: <http://ladislav-bognar.net/files/Bajka%20u%20mirovnom%20odgoju.pdf> (11.7.2014.).
- Beauty and the Beast. dir. Gary Trousdale, Kirk Wise. Walt Disney, 1991. Film.
- Belamarić, J. Sekcija za psihologiju seksualnosti Hrvatskog psihološkog društva Zagreb. URL: <http://www.korakpokorak.hr/popup.asp?61> (11.7.2014.).
- Cinderella. dir. Clyde Geronimi, Wilfred Jackson. Walt Disney, 1950. Film.
- Enchanted. dir. Kevin Lima. Walt Disney, 2007. Film.
- Grdan, K. E. Medij i djeca predškolskog uzrasta. Ppt. URL: <http://www.djecjivrtic-ivanic.hr/media/ped-psih%20kucic/Mediji%20i%20djeca.pdf> (11.7.2014.).
- Jagić, S. Položaj žena kroz povijest. // Hrvatski povijesni portal. URL: <http://povijest.net/v5/skolske-stvari/rad-ucenika/2008/polozaj-zena-kroz-povijest/> (6.5.2014.).
- Jelavić, Ž. Spol, rod, rodne uloge. ppt. URL: www.unizd.hr/portals/13/ppt/spol_rod_rodne_uloge2.ppt (6.6.2014.).
- Jugović, I. Zadovoljstvo rodnim ulogama. Diplomski rad. Zagreb: 2004

- Kovačec, M. Položaj žena u društvu. URL: <http://www.scribd.com/doc/84388200/Polo%C5%BEaj-%C5%BEena-u-dru%C5%A1tvu> (5.6.2014.).
- Koja je razlika između roda i spola? // Roditeljski.info. URL: <http://www.roditeljski.info/magazin/2013/01/koja-je-razlika-između-roda-i-spola/> (6.5.2014.).
- Little Mermaid. dir. Ron Clements, John Musker. Walt Disney, 1989. Film.
- Matotek, V. Prava žena kroz povijest : Pregled povijesti i borba za ženska prava. // Hrvatski povijesni portal. URL: <http://povijest.net/v5 teme/zenska-povijest/2010/borba-za-prava-zena/> (6.5.2014.).
- Milojević I. Tri talasa feminizma, istorijski i društveni kontekst. // Milojević, I., Markov, S. (ur.) Uvod u rodne teorije. Novi Sad: Mediterran Publishing, 2011.
- Merida the brave. dir. Mark Andrews, Brenda Chapman. Walt Disney, 2012. Film.
- M. Kolega, O. Ramljak, J. Belamarić. Što ću biti kad odrastem? Magistra Ladertina, 6(6),2011.
- Polarizacija moći i rodna nejednakost. // Znanje je moć. URL: <http://www.duh-vremena.blogger.index.hr/post/polarizacija-moci-i-rodna-nejednakost/10324012.aspx> (6.5.2014.).
- Princess and the frog. dir. Ron Clements, John Musker. Walt Disney, 2009. Film.
- Postmoderna sociološka teorija. URL: http://tagtag.com/mfbgd/ulaz_fajlovi_i_godina/sociologija/uvod_u_sociologiju/012_postmoderna_socioloska_teorija (11.7.2014.).

- Razvoj rodni uloga kod djece. Ppt. URL:
personal.unizd.hr/.../razvoj%20rodni%20uloga%20kod%20djeece.ppt
(6.6.2014.).
- Rodne uloge i identitet. // SeZaM. URL: <http://www.sezamweb.net/hr/rodne-uloge-i-identitet/> (6.5.2014.).
- Snow white and seven dwarfs. dir. Davida Dodda Handa. Walt Disney, 1937. Film.
- Smiljanić, V. Č., Toličić I. Dečja psihologija. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, 1970.
- Spol i rod. // Sezam. URL: <http://www.sezamweb.net/hr/spol-i-rod/> (6.5.2014.). Sleeping beauty. dir. Clyde Geronimi. Walt Disney, 1959. Film.
- Talić, A. Na današnji dan 16.10. osnovana je kompanija „The Walt Disney“. Sigma. URL: <http://www.sigma.ba/cuvvari-bлага/na-danasnji-dan-16-10-osnovana-je-kompanija-the-walt-disney/> (11.7.2014.).
- Uloga žene kroz historiju. // GlasNaroda.Ba. URL: <http://www.glasnaroda.ba/rubrike/vi-pisete-mi-objavljujemo/item/2653-uloga-%C5%BEene-kroz-historiju> (6.5.2014.).
- Važnost masovnih medija u odgoju i obrazovanju. Djeca medija. URL: <http://www.djecamedija.org/?p=2627> (11.7.2014.).
- Velimir G. Feminizam i rodne uloge. // Portal 2012 : Transformacija svijesti. URL: <http://2012-transformacijasvijesti.com/opcenito/feminizam-i-rodne-uloge> (6.5.2014.).
- Walt Disney – Biografija. Životopis.hr. URL: <http://www.zivotopis.hr/biografija/walt-disney/> (11.7.2014.).

- Značaj i uloga dječije književnosti u odgoju djece URL:
<http://buziminfo.ba/live/zdravlje2/572-znacaj-i-uloga-djecije-knjizevnosti-u-odgoju-djece> (11.7.2014.).